

Kville L1959:501 och L1969:7021, Tanums kommun, Västra Götalands län

Arkeologisk undersökning av gravfält från metalltid samt arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning av boplatssområde från stenålder och järnålder

Annika Östlund och Stig Swedberg

Kulturlandskapet rapporter 2023:1

**Kville L1959:501 och L1969:7021,
Tanums kommun, Västra Götalands län**

Arkeologisk undersökning av gravfält från metalltid
samt arkeologisk undersökning i form av schaktnings-
övervakning av boplatssområde från stenålder och järnålder

Annika Östlund och Stig Swedberg

Administrativa uppgifter

Uppdragsgivare: Tanums kommun

Projektansvarig: Stig Swedberg

För personalens meriter hänvisas till Kulturlandskapets hemsida.

Underkonsulter: Tanums Maskinstation

Digitalt dokumentationsmaterial: Fotografier (jpg), mätfiler (ssf), beskrivningar och fotolista (odt och ods). Förvaltas av Kulturlandskapet.

Administrativa uppgifter L1959:501

Fastighet: Fjällbacka 176:124, Kville socken, Tanums kommun, Västra Götalands län

Länsstyrelsebeslut datum /dnr: 2022-02-11 / 431-47473-2021

Uppdragsnummer (Fornsök): 202200169

Fältarbetsperiod: 2022-05-30 - 2022-06-20

Projektnummer: 22031

Fältansvarig: Annika Östlund

Övrig personal: Erik Vajking, Stig Swedberg, Lisa Börjesson Liljas

Undersökningsområdets storlek: Cirka 95 m²

Belägenhet i SWEREF 99 TM: Norr 6500317 m, Öst 284853 m

Höjd över havet: 36-37 meter

Fynd: Har ej omhändertagits.

Administrativa uppgifter L1969:7021

Fastighet: Fjällbacka 208:3, Kville socken, Tanums kommun, Västra Götalands län

Länsstyrelsebeslut datum /dnr: 2022-02-11 / 431-47477-2021

Uppdragsnummer (Fornsök): 202200170

Fältarbetsperiod: 2022-06-07 - 2022-06-08

Projektnummer: 22041

Fältansvarig: Stig Swedberg

Övrig personal: Lisa Börjesson Liljas

Undersökningsområdets storlek: Cirka 255 m²

Belägenhet i SWEREF 99 TM: Norr 6500545 m, Öst 284700 m

Höjd över havet: 25-30 meter

Fynd: Har omhändertagits. Antal fyndposter: 8. Fynd förvaras hos Kulturlandskapet fram till fyndfördelning.

Kville L1959:501 och L1969:7021, Tanums kommun, Västra Götalands län

Arkeologisk undersökning av gravfält från metalltid samt arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning av boplatsoområde från stenålder

Kulturlandskapet rapporter 2023:1

© Kulturlandskapet 2023

Författare: Annika Östlund och Stig Swedberg

Foton: Där fotograf ej anges är bilder tagna av fältpersonalen.

Omslagsbild framsida: I förgrunden syns delar av gravfältet L1959:501, och i fonden Jorefjorden. Foto mot söder.

Fotograf: Per Pixel.

Bild baksida: Anläggning 1 inom L1969:7021. Foto mot söder.

Orienteringskarta: Framställd av Kulturlandskapet med data från Map Maker samt Länsstyrelsen i Västra Götaland.

Topografisk grundkarta samt plankarta: Tillhandahållen av uppdragsgivaren.

Övriga kartor och situationsplaner: Framställda av Kulturlandskapet med data från Lantmäteriet.

Upphovsrätt: Om inget annat anges enligt Creative Commons licens CC BY.

Redigering och layout: Andreas Hansen, Omland Form och Fotografi

Sökord: Bohuslän, stensättning, landskap, hård, flinta, skrapa.

Kulturlandskapet

Ekelidsvägen 5

457 40 FJÄLLBACKA

www.kulturland.se

kontakt@kulturland.se

Innehåll

Sammanfattning	5	Tolkning och vidare åtgärder	
		Tolkning	61
Del 1 Undersökning av L1959:501, gravfält från metalltid		Forskningspotential	61
Syfte	7	Förslag på vidare åtgärder	61
Undersökningsområdet	7	Värdering av måluppfyllelsen	62
Tidigare undersökningar	7	Källor	63
Frågeställningar	9		
Metod	11	Bilagor	
Förmedling	14	Bilaga 1 – Sektioner FU + SU L1959:501	66
Anläggningar	16	Bilaga 2 – Anläggningar L1959:501	67
		Bilaga 3 – Delstrukturer L1959:501	70
Undersökningsresultat		Bilaga 4 – Fyndlista L1959:501	71
Fynd	34	Bilaga 5 – Miljöarkeologiska analyser L1959:501	72
Analysresultat	35	Bilaga 6 – Sektioner L1969:7021	73
		Bilaga 7 – Anläggning L1969:7021	73
Tolkning och vidare åtgärder		Bilaga 8 – Fyndlista L1969:7021	74
Tolkning	36		
Forskningspotential	53		
Förslag på vidare åtgärder	53		
Värdering av måluppfyllelsen	53		
Del 2 Undersökning i form av schaktningsövervakning av L1969:7021, boplatssområde från stenålder och järnålder			
Syfte	54		
Undersökningsområdet	54		
Tidigare undersökningar	54		
Frågeställningar	54		
Metod	54		
Förmedling	55		
Undersökningsresultat			
Sektioner	56		
Anläggningar	56		
Fynd	56		
Analysresultat	58		

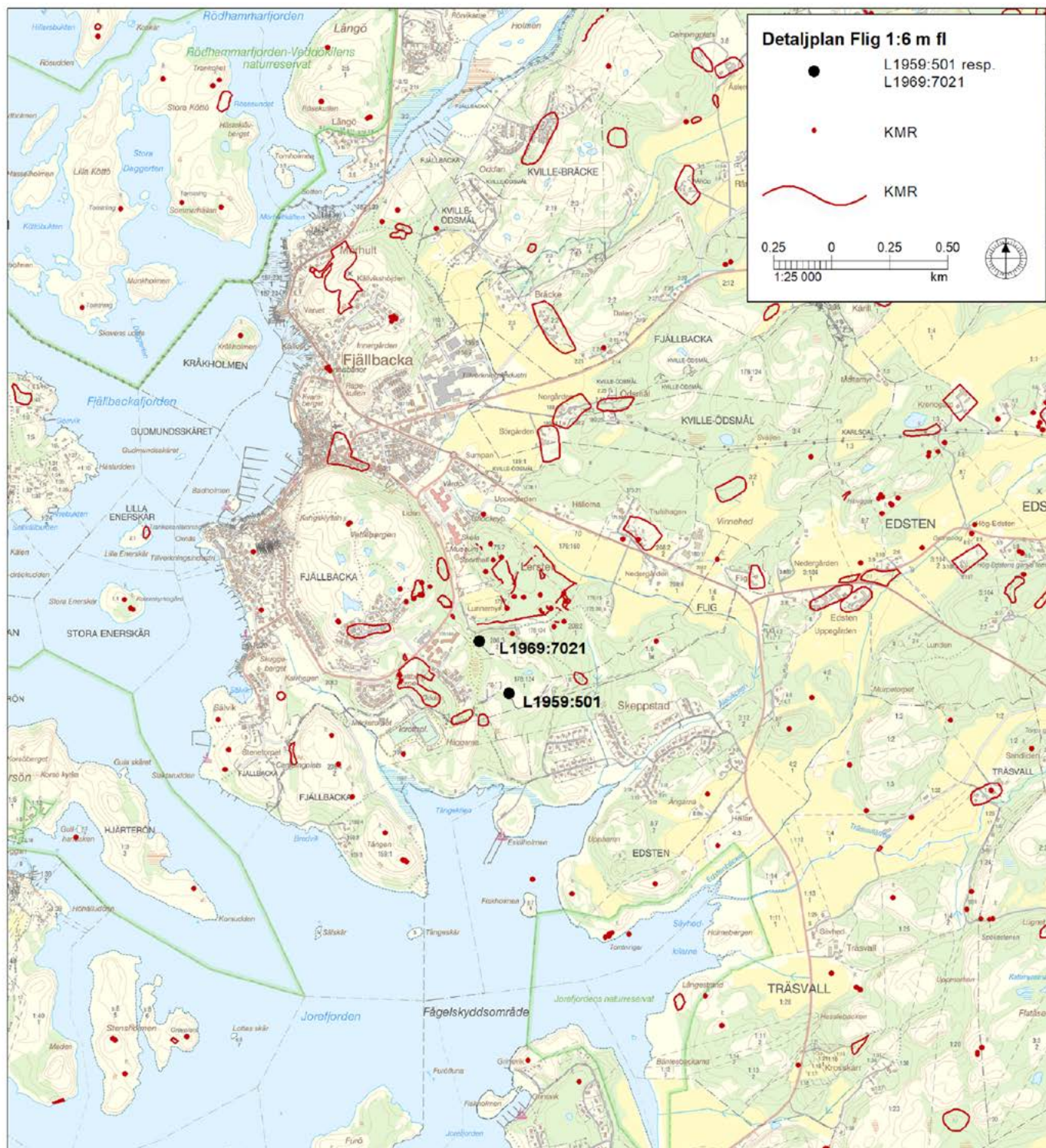

Illustration 0:1. Kartan visar de båda fornlämningar som berördes av detaljplan Flig 1:6 med flera. Även fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar registrerade i Kulturmiljöregistret (KMR) redovisas. © Lantmäteriet.

Kville L1959:501 och L1969:7021, Tanums kommun, Västra Götalands län

Arkeologisk undersökning av gravfält från metaltid
samt arkeologisk undersökning i form av schaktnings-
övervakning av boplatssområde från stenålder och järnålder

Sammanfattning

Tanums kommun planerar för ett nytt bostadsområde inom detaljplan *Flig 1:6 med flera* i Fjällbacka. Detaljplanen berör fornlämningarna L1959:501 (RAÄ Kville 1488) – ett gravfält med stensättningar belägen i hållmark – samt L1969:7021 (RAÄ Kville 732:1), ett boplatssområde, *illustration 0:1*.

Boplatssområdet L1969:7021 bedömdes inte påverkas direkt av ingreppet; den arkeologiska schaktningsövervakningen var därmed en försiktighetsåtgärd. I övrigt var syftet att dokumentera, ta tillvara fornfynd, samt rapportera och förmedla resultaten för att skapa kunskap med relevans för myndigheter, forskning och allmänhet.

Båda undersökningarna ägde rum maj-juni 2022.

L1959:501 – gravfält

Inom L1959:501 undersöktes sju anläggningar bestående av stensättningar och stenpackningar. Inga brända ben framkom, och heller inget annat organiskt material som kunde dateras, eller på annat sätt förtydliga bilden kring de aktiviteter som ägt rum här. Förutom några avslag av flinta i en anläggning och krossad kvarts i en annan, framkom heller inga fynd. Inte heller fynden gav någon ledning vad avser datering, men det är inte ovanligt med krossad kvarts i den här typen av anläggningar.

Utifrån utseendet på anläggningarna och läget i terrängen är det sannolikt att de anlagts och använts under bronsålder och/eller äldre järnålder.

Skador och omkonstruktioner gör det troligt att platsen varit använd under en längre tid. Den egentliga bebyggelsen har sannolikt legat något längre från kusten; istället har det aktuella området troligen ingått i ett extensivt nyttjat kustparti, lämpligt för jakt/fångst, insamling och betesdrift.

Undersökningen innebär att fornlämningen L1959:501 är undersökt och borttagen. Inget skydd enligt KML kvarligger.

L1969:7021 – boplatssområde

Boplatssan är belägen 25-30 meter över havet. Vid förundersökning 2017 framkom ett mycket sparsamt material av slagen flinta, men inga anläggningar. Nästan alla fynd var svallade och många patinerade, vilket indikerar en boplatss utsatt för översvämning eller transgression.

Vid undersökningen framkom fem skrapor varav tre av speciell karaktär; dessa hade en liten prylliknande avslutning av skrapkanten, möjligen med anslutande skäreagg. Vidare framkom två kärnor och en knacksten. En av kärnorna är troligen ett förarbete till en cylinderkärna. Det framkom även avslag som bör komma från tillverkning av cylinderkärnor. Fynden kan dateras till mellaneneolitikum.

En anläggning framkom, denna har daterats till 175 fkr - 60 e Kr, det vill säga övergången förromersk/romersk järnålder.

Genom den genomförda schaktningsövervakningen anses boplatssan undersökt och borttagen inom arbetsområdet. Öster om arbetsområdet kvarligger fornlämningen, med lagskydd.

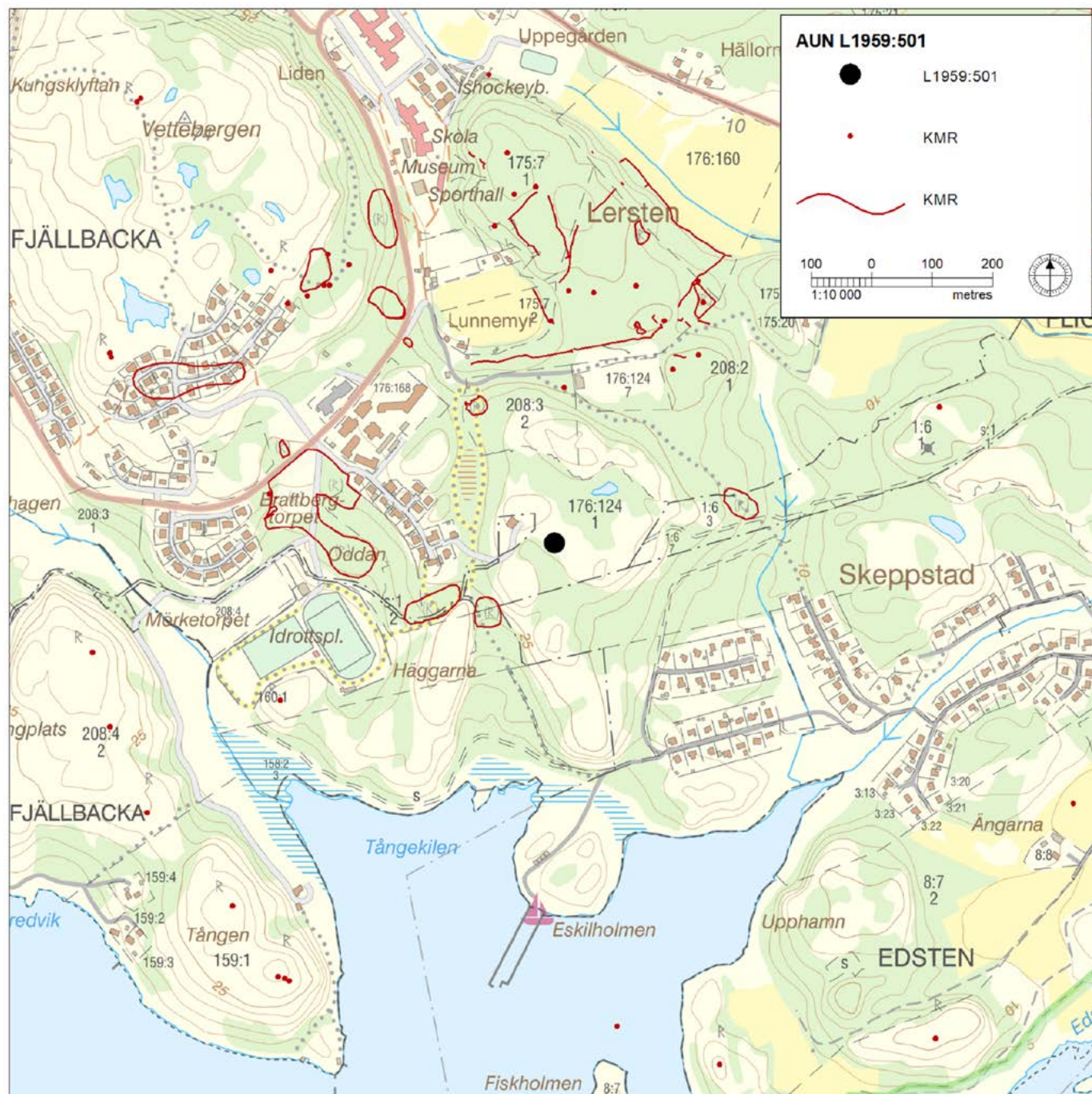

Illustration 1:1. Kartan visar läget för gravfältet på en mindre bergsplatå, strax söder om Fjällbacka. Även fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar registrerade i Kulturmiljöregistret (KMR) redovisas. © Lantmäteriet.

Del 1 Undersökning av L1959:501, gravfält från metalltid

Syfte

Tanums kommun planerar för ett nytt bostadsområde inom detaljplan *Flig 1:6 med flera* i Fjällbacka. Undersökningen omfattar fornlämning L1959:501 (RAÄ Kville 1488), vilken utgörs av ett gravfält med stensättningar belägen i hållmark, *illustration 1:1*.

Syftet med den arkeologiska undersökningen var att dokumentera fornlämningen, ta tillvara fornfynd, samt rapportera och förmedla resultaten för att skapa kunskap med relevans för myndigheter, forskning och allmänhet.

Beslut om arkeologisk undersökning fattades enligt 2 kap. Kulturmiljölagen.

Undersökningsområdet

Fornlämningen var belägen strax söder om Fjällbacka, i flack hållmark delvis bevuxen med skog, *illustration 1:2*. De ingående anläggningarna var

placerade i en svag sluttning i ett relativt flackt parti på ett mindre berg, med uppstickande berg i anslutning i alla väderstreck. Platsen är idag belägen på 36 meter över havet. Läget var ungefär det samma även för 2000 eller 3000 år sedan, med undantag för att kringlandet då mer tydligt utgjorde en halvö, eller en ö. Mer strandnära än vad det ligger nu har det dock knappast varit.

Vid undersökningens början var området till största del endast bevuxet med gräs och ljung, samt en del träd och enbuskar.

Tidigare undersökningar

Under 2013 genomförde Rio Kulturkooperativ en arkeologisk utredning, vilken bland annat resulterade i att det nu aktuella gravfältet påträffades, *illustration 1:3*.¹

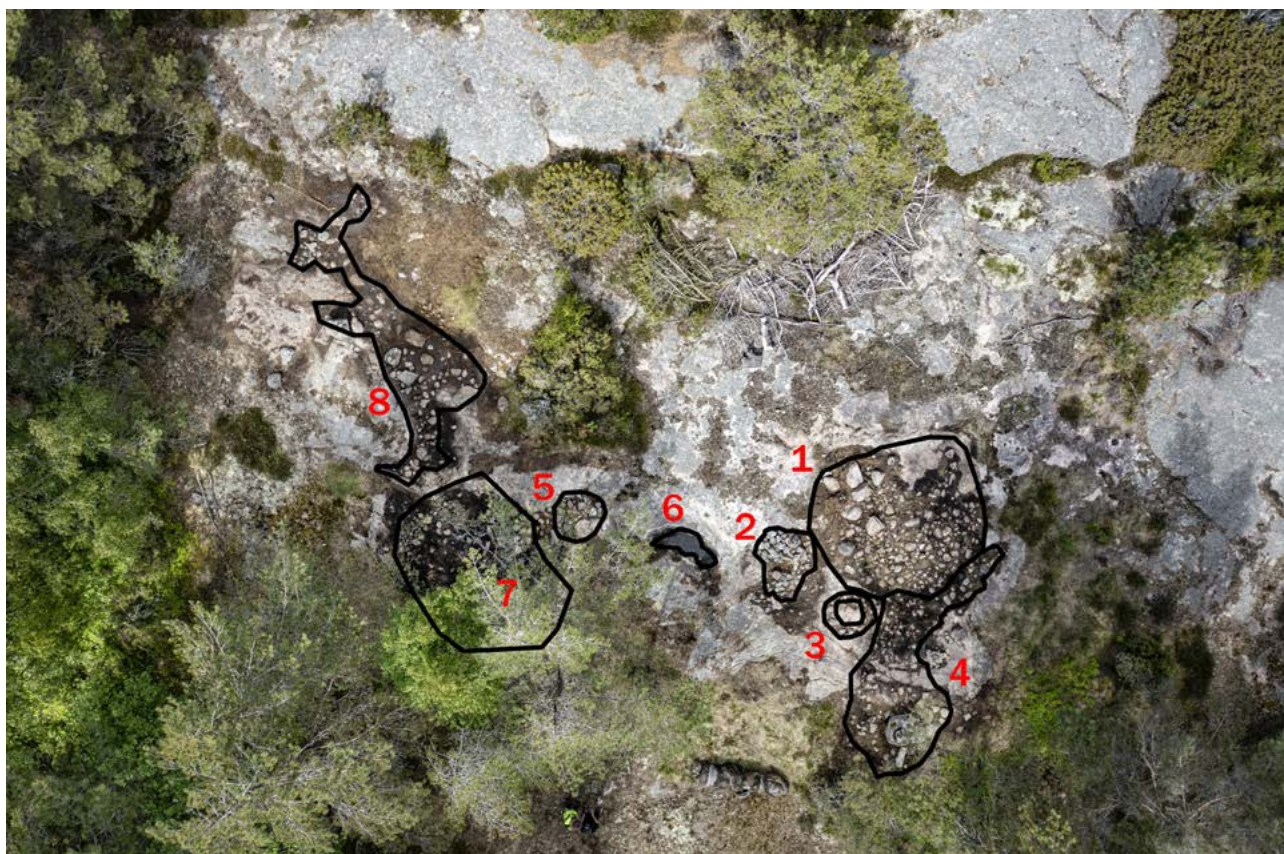
¹ Grahn-Danielson mfl 2013

Illustration 1:2. I förgrunden hela gravfältet efter framrensning. Bilden visar bergspartiet det ligger på, med närheten till ett mindre och trädbevuxet mjukmarksbarti, samt skärgården och havet. Fjällbacka är beläget strax utanför bild till höger. Foto taget med drönare mot sydväst. Fotograf: Per Pixel.

*Illustration 1:3. Fornlämningen som den såg ut vid upptäckten i samband med utredningen 2013. Närmast i bild till vänster växer tal-
len i A1, och till höger syns A2. Därbakom syns stenkretsen A3 samt blocket i A4. Foto mot söder.*

*Illustration 1:4. Hela gravfältet efter framrensning. De identifierade anläggningarna är markerade och numrerade. Foto taget med
drönare mot nordost. Fotograf: Per Pixel.*

År 2017 genomförde Kulturlandskapet en förundersökning av L1959:501, vilken resulterade i att totalt sju anläggningar avgränsades och beskrevs.² En av dessa undersöktes och togs bort vid förundersökningen. I första hand ansågs två anläggningar ha typiska drag av stensättning, medan övriga bedömdes ha ett funktionellt samband med dessa.

Efter förundersökningen bedömdes gravfältet utgöras av följande anläggningar, *illustration 1:4*:

- *Anläggning 1*, en delvis skadad stensättning. Det fanns rester efter en trolig yttre kantkedja, och eventuellt också andra konstruktionsdetaljer. Under den fanns en spricka i berget. Markkeminanalys påvisade låga fosfathalter. Undersöktes ej.
- *Anläggning 2*, en oval stensättning. Hade inga konstruktionsdetaljer, och utgjordes till skillnad från övriga anläggningar av sten i tre lager. Denna bedömdes möjligen utgöras av utkast från en eventuell plundring av någon av de andra anläggningarna. Markkeminanalys påvisade medelhöga fosfathalter. Delundersöktes.
- *Anläggning 3*, en enkel stenkrets. Fyllning saknades innanför kretsen. Undersöktes ej.
- *Anläggning 4*, övrig. Troligen delvis bestående av stenar från A1. I anläggningen fanns även ett större block samt en stenpackning längst i söder. Markkeminanalys påvisade medelhöga fosfathalter. Delundersöktes.
- *Anläggning 5*, en oval stensättning. Hade kantmarkering av större stenar i den västra delen. I väster fanns även tendens till en stödjande konstruktion bestående av en stenpackning, och ytterligare längre åt VNV ett troligt utkastlager. Relativt höga fosfatvärden. Delundersöktes.
- *Anläggning 6*, övrig. En ansamling stenar som bedömdes utgöra utkastade stenar från

kringliggande anläggningar. Markkeminanalys påvisade medelhöga fosfathalter. Undersöktes i sin helhet.

- *Anläggning 7*, övrig. En stenfylld bergsskreda som i den östra delen eventuellt utgjorde ett utkastlager eller en separat lagd konstruktion. Markkeminanalys påvisade låga fosfathalter. Undersöktes ej.

Frågeställningar

Kunskapspotentialen bedömdes av länsstyrelsen som låg till medelhög. En undersökning bedömdes kunna ge ökad kunskap om gravanläggningar och ritualer under företrädesvis äldre järnålder. Undersökningen skulle därför inriktas på dokumentation av förekommande anläggningar och konstruktionsdetaljer utifrån en händelseinriktad arkeologi. Med det menas att synbarligen enkla konstruktioner bör tolkas utifrån en potentiellt komplex tillkomsthistoria, inklusive eventuellt återbruk eller destruktion, och i långa tidsperspektiv.

Vid förundersökningen av L1959:501 identifierades sju anläggningar, varav en (A6, grav övrig) undersöktes i sin helhet. Resterande utgjordes av två stensättningar, en stenkrets och tre grav övrig/stenpackningar. Norr om A7 finns ytterligare en stenpackning (A8), denna har ej berörts av tidigare insatser.

De anläggningar som inte utgjordes av stensättningar bedömdes kunna vara relaterade till nyttjandet av platsen som ett gravfält, om de inte också i sig själva var gravar. I detta avseende bedömdes stenpackningarna A4 och A7 som de mer intressanta.

Bevarandeförhållandena på platsen är dåliga. Detta innebär att fynd av såväl metaller som benmaterial förväntades vara mycket få eller fragmentariska. I de fall anläggningarna innehöll jordmaterial som lämpar sig för kemiska och fysikaliska analyser var ändå förhoppningen att rester av begravingar och eventuella gravgävor av metall skulle kunna spåras.

Då det inte fanns några egentliga marklager mellan anläggningarna bedömdes det bli mycket svårt att uttala sig om de stratigrafiska relatio-

² Swedberg 2017

Illustration 1:5. Efter förundersökningen lades markdukar på A1/A4 och A5/A7. På bilden har markduken precis tagits bort från A1/A4. Foto mot nordväst.

Illustration 1:6. Annika och Erik rensar fram den norra halvan av A7. A5 ans i förgrunden. Foto mot nordväst.

Illustration 1:7. Den i samband med undersökningen nyupptäckta A8 efter framrensning. Foto mot norr.

nerna dem emellan. Undantag utgjordes av A1/A4 respektive A5/A7, vilka angränsade till varandra.

Frågeställningarna blev därmed på samma gång rättframma och mycket svåra: Går det att identifiera gravläggningar i anläggningarna? Om inte, vad beror det på? Tafonomi, det vill säga de processer som påverkar hur organiskt material bryts ner? Eller utgörs strukturerna av andra typer av anläggningar? När har anläggningarna konstruerats? Hur ser konstruktionsförloppet ut? Har anläggningarna konstruerats över kort eller lång tid? Har anläggningarna raserats, eller konstruerats om?

Metod

Inledningsvis avlägsnades de markdukar som placerats ovanpå delar av anläggningarna (A1+A4, A5+A7) efter förundersökningen, *illustration 1:5*, och hela undersökningsområdet (med undantag för ett parti av A7) rensades fram, *illustration 1:6*. Även det parti norr om A7 där det fanns ytterligare stenpackningar rensades fram, och de enbuskar som växte inom delar av denna

yta togs bort, *illustration 1:7*. Därefter fotograferades hela området med drönare.

Anläggningarna undersöktes för hand med gotlandshacka och grävslev. Undersökningen av anläggningarna gjordes huvudsakligen i plan, men i avgränsade delar för att uppnå kontroll över stratigrafien samt för att underlätta provtagning. I A1 och A4 sparades profilbänkar, *illustration 1:8 och 1:9*. Profilerna placerades på ett sådant sätt att de omfattade delar som bedömdes som oskadade, samt partier som berörde skrevor under anläggningarna.

Då fokus skulle ligga på konstruktionsdetaljer, samt kronologiska relationer inom och mellan anläggningarna, lades särskild uppmärksamhet på A1 och A5 (stensättningarna), samt gränsområdena mellan A1+A4, respektive A5+A7. I de partier anläggningar gränsade till varandra, avsågs den anläggning som bedömdes vara sekundär att undersökas först. Då den typen av tydliga stratigrafier inte fanns, tillämpades istället förfarandet med profilbänkar och delundersökning/sektioner.

Illustration 1.8. Profilbänken i A1 och A4 har markerats ut, och undersökningen påbörjats. A2 har redan undersökts till hälften. Bilden är tagen med en fjärrutlöst kamera monterad på en stång. Foto mot sydväst.

Illustration 1.9. Nästan hela A1 och A4 har undersökts. Profilbänken är kvar, liksom kantkedjan och blocken i A1, samt delar av A4. Bilden är tagen med en fjärrutlöst kamera monterad på en stång. Stig sköter fjärrutlösaren nere till vänster i bild. Foto mot sydväst.

De konstruktionsdetaljer som identifierades (eventuella kantkedjor samt större block) sparades för en andra drönarfotografering undersökningens sista dag, innan även dessa togs bort.

Då blocket i A4 var för stort för att rubba manuellt, togs en liten grävmaskin in sista dagen. Vid detta tillfälle togs också blocken som legat i A1 bort från undersökningsytan.

Anläggningarna avsåktes med metaldetektor löpande under arbetets gång.

Inmätningar gjordes med RTK-GPS. Vid förundersökningen mättes endast stenar större än 0,2 meter in i A1 och A5. Dessa inmätningar kompletterades på samma sätt i övriga anläggningar. Framkomna fynd mättes in som punkter.

Provtagning utfördes avseende makrofossil och markkemi. Markkemiska analyser hade redan utförts i A1, A2, A4, A5 och A6 inom ramen för förundersökningen. Dessa kompletterades med ytterligare prover från de anläggningar som undersöktes.

Undersökningens alla steg fotodokumenteras löpande. Översiktsfotografering med fjärrutlöst kamera monterad på stång genomfördes kontinuerligt. Drönarfotografering utfördes vid två tillfällen.

Fältpersonal utgjordes av Annika Östlund, Erik Vajking, Lisa Börjesson Liljas samt Stig Swedberg. Drönarfotografering utfördes av Per Pixel.

Undersökningsförfarande

Vid förundersökningen 2017 delundersöktes tre av anläggningarna (A2, A4 och A5). Undersökningsschakten benämndes "sektioner" och numrerades 1-3. För kontinuitetens skull fortsatte vi med detta förfarande vid undersökningen, där fem ytterligare sektioner undersöktes (i A4, A7 och A8), numrerade 4-8, *illustration 1:10*. Dessa är beskrivna i *Bilaga 1*.

"Sektion" betyder i detta sammanhang att endast en mindre del av en anläggning undersökts. I de fall hela eller större delen av en anläggning undersöktes kallas de olika undersökta delarna inte sektioner.

Anläggning 1 undersöktes i sin helhet. Härvid togs fyra kvadranter upp, och en profilbänk som

skapade en kryssprofil sparades. Även tänkbara kantstenar sparades. Avslutningsvis undersöktes även profilbänken, och kantstenarna, blocken och stubben togs bort. Kryssprofilen bidrog till att vi kunde bilda oss en viss uppfattning om hur anläggningen kan ha blivit konstruerad.

Anläggning 2 delundersöktes vid förundersökningen (sektion 1). Vid undersökningen undersöktes den halva av anläggningen som ej berördes av förundersökningen. Anläggningen är därmed undersökt till mer än hälften.

Anläggning 3 undersöktes inte alls, då den bedömdes som atypisk och sannolikt sentida. De stenar som ingick i konstruktion var också placerade omedelbart på berget utan annat material under.

Anläggning 4 delundersöktes vid förundersökningen (sektion 2). Vid undersökningen lades ytterligare en sektion längs med den profilbänk som omfattade skärningspunkten mellan A1 och A4 (sektion 7), för att på detta sätt söka komma till rätta med det stratigrafiska förhållandet mellan dessa. Även området kring blocket (söder om sektion 2) undersöktes, i omgångar med framtagande av profiler norr respektive söder om blocket. Området väster om profilbänken undersöktes också, liksom slutligen själva profilbänken. Endast den del av anläggningen som var belägen öster om sektion 7 undersöktes inte.

Anläggning 5 delundersöktes vid förundersökningen (sektion 3). Vid undersökningen utökades först sektionen i omgångar på så vis att först en ny delprofil i NNO-SSV riktning bildades. Därefter undersöktes även den sydvästra kvarten, varpå slutligen den norra halvan undersöktes.

Anläggning 6 undersöktes i sin helhet vid förundersökningen.

Anläggning 7 undersöktes endast till mindre del (sektion 8), och rensades heller inte fram fullständigt. Den södra delen var beväxt med flera vuxna träd. Att anläggningen omfattade även denna yta uppmärksammades inte förrän vid fältarbetet. Då inga särskilda iakttagelser gjordes vid framrensning och delundersökning, beslutades i samråd med länsstyrelsen att inte rensa fram den södra delen av anläggningen.

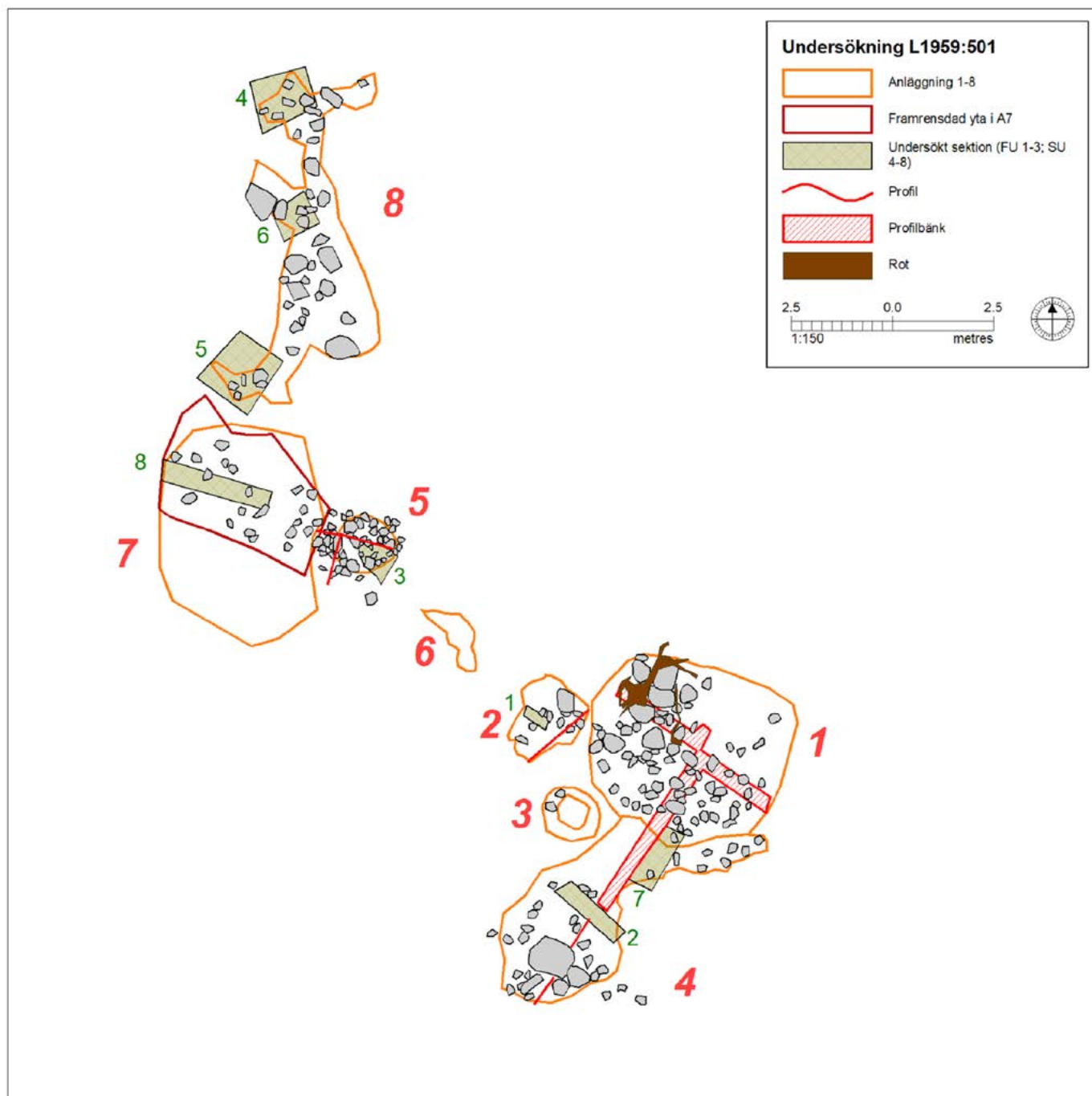

Illustration 1:10. Kartan visar de sektioner som undersöktes vid förundersökning och undersökning, samt profiler och profilbänkar. Sektionerna är markerade med gröna siffror.

Anläggning 8 identifierades som en potentiell stenpackning vid besiktning inför undersökningen. Hela ytan rensades fram, och tre sektioner undersöktes (sektion 4-6). Även två av de ingående blocken vältes undan och ytan under undersöktes.

Förmedling

Rapporten är tillgänglig för nedladdning i KMR samt på Kulturlandskapets hemsida. I övrigt genomfördes inga förmedlingsinsatser.

Illustration 1.11. Undersökning av A4, med en del av kantkedjan i A1 i förgrunden. "Hålet" i stenpackningen strax hitom blocket motsvaras av sektion 2 som undersöktes vid förundersökningen. Den lilla högen med stenar som ligger strax intill till vänster är de stenar som då togs bort. Foto mot sydväst.

Undersökningsresultat

Totalt har åtta anläggningar eller strukturer identifierats och undersökts inom ramen för förundersökning och undersökning, se *illustration 1:10 och 1:42*. A6 undersöktes och togs bort

vid förundersökningen. A8 identifierades inför undersökning. I redovisningen som följer behandlas samtliga anläggningar, för att försöka åstadkomma en någorlunda samlad bild av lämningen. Anläggningar och delstrukturer redovisas i *Bilaga 2 och 3*.

Anläggningar

Anläggning 1 – stensättning

Anläggning 1 var cirka 4x5 meter stor, och utgjordes av en stenpackning i 1-3 lager av olika karaktär, med en humös fyllning mellan stenarna. I den södra delen av anläggningen fanns antydning till en yttre kantkedja. Om denna verkligen är en medveten konstruktion kan anläggningen vid något tillfälle ha varit rund, och var i så fall svårt skadad i den norra delen. Inom den södra delen fanns också antydning till en mindre stenkrets. Fyllningen var 0,05-0,35 meter djup, och var som djupast centralt mot profilbänken mot norr, *illustration 1:12*. Detta var också det parti där svackan i berget var mest uttalad. 'Centralt' förutsätter att anläggningen varit rund och att den norra delen var svårt skadad. Följande beskrivning börjar underst i stratigrafin.

I anläggningens sydvästra halva fanns ovan hällen en delvis dm-djup fyllning av mycket små (2-7 cm) rundade stenar och jord, delstruktur 1:4. Detta lager kan ha haft som syfte att jämna ut berget innan resten av stenpackningen lagts ut. Denna tolkning kan stärkas av att kantstenarna i den västra delen i större utsträckning låg genast på berget, medan kantstenarna i den östra delen låg ovanpå småstenpackningen – det visuella resultatet av detta var att kantstenarna låg i våg, *illustration 1:13*. Stenpackningen bör inte vara naturlig på platsen, då den inte kunde iakttas i någon av de andra anläggningarna.

Kring ett av blocken i den sydvästra delen av anläggningen noterades en tät packning av knappt dm-stora stenar, cirka 1,8x1,3 meter stor, delstruktur 1:1, nedkilade kring blocket, *illustration 1:14*. Intill blocket var denna pack-

ning tydlig, men övergången mot resten av stenpackningen var mer diffus. Denna stenpackning var stratigrafiskt placerad över småstenpackningen 1:4, men under det översta lagret sten. Även blocket vilade ovanpå småstenpackningen. Detta block bör ha utgjort en avsiktlig del av anläggningen – antingen från själva konstruktionsfasen, eller möjligen från en omkonstruktion – och inte placerats där senare i någon slags röjning eller raserings.

Den överst liggande stenpackningen utgjordes av större stenar (i allmänhet 8-30 cm stora), *illustration 1:15 och 1:16*.

I anläggningens norra del växte tidigare en tall, och kring denna låg fem block, *illustration 1:17*. Det är något oklart om dessa ursprungligen hört till anläggningen eller om de är ett senare tillskott. Under stubben fanns stenpackning. Det samma gäller två av blocken, medan tre låg direkt på berget med endast ett tunt lager humus eller rotmatta under. Tallens rötter hade delvis lyft upp blocken, och stratigrafin är svårtolkad.

I anläggning 1 gjordes de flesta av undersökningens fynd: två svallade avslag av flinta, två övrig flinta (eventuellt naturlig), samt två skärvor rödgods. Skärvorna kommer från samma kärl, sannolikt 1700- eller 1800-tal. Flintan framkom i stenpackningen. Rödgodset kom i anslutning till blocken i den nordvästra delen.

Det är oklart huruvida A1 ursprungligen varit rund eller ej. Berggrunden i den nordöstra delen av anläggningen hade en markerad och distinkt fördjupning, *illustration 1:12*, möjligen är det denna som ursprungligen lockat till att konstruera en stenpackning.

Illustration 1:12. Kanstenar och en del av profilbänken ligger kvar i A1, blocken har rullats åt sidan. Här syns fördjupningarna under A1 som – om anläggningen ursprungligen varit rund – fanns centralt i anläggningen. Foto mot nordväst.

Illustration 1:13. På bilden har nästan hela A1 undersökts. Kvar är kantstenar, block och profilbänk. Det är tydligt hur kantstenarna ligger på olika djup eller tjock fyllning: Till vänster ligger de omedelbart på berget och till höger ovanpå småstenpackningen 1:4. Småstenpackningen syns i profilen i profilbänken strax hitom kantkedjan. Det syns också tydligt hur djup A1 var vid krysset i kryssprofilen. Till höger i bild och hitom A1 och Erik kvarligger den del av 4:4 som inte undersöktes. Foto mot norr.

Illustration 1:14. Delstruktur 1:1 i A1, en prydlig stenpackning kring ett block. Foto mot nordost.

Illustration 1:15. Profilbänken i den nordvästra delen av A1. Detta är strax ovanför svackan i berget, och stenpackningen är inte så tjock. Foto mot sydväst

Illustration 1:16. Profilbänken i den sydvästra delen av A1. I denna del av anläggningen är stenpackningen tjockare. Foto mot sydost.

Illustration 1:17. Den nordvästra delen av A1, med blocken kring stubben. Foto mot sydväst.

Illustration 1:18. A2 före rensning, alla lösa stenar ligger kvar. Bakom till höger syns A3, och bakom och till vänster A1. Foto mot öster.

Illustration 1:19. De lösa stenarna har plockats bort ur A2 och blottat en ganska prydlig stenpackning. Bakom syns A1, A3 och A4. Foto mot sydost.

Illustration 1:20. Delundersökningen av A2 visade hur stenarna ligger i en mycket grund fördjupning, med rotfilt och grästorv mellan stenarna. Foto mot nordväst.

Anläggning 2 – stenpackning

Anläggning 2 utgjordes synbarligen av en oregelbunden stensamling, cirka 2x1,5 meter stor; vid förundersökningen tolkades den som utkast från A1, *illustration 1:18*. För att se om det dolde sig en mer prydlig stenpackning under, plockades alla lösa stenar bort från anläggningen vid undersökningen, *illustration 1:19*.

Härvid framträdde en tydlig men oregelbunden stenpackning i ett lager, placerad direkt på berget men med en humös fyllning mellan stenarna. Denna stenpackning är troligen en medveten konstruktion. Inga fynd framkom vid undersökningen, och heller inga konstruktionsdetaljer, *illustration 1:20*.

Anläggning 3 – utgård

Anläggning 3 utgjordes av en rund stenkrets, cirka 1,5 meter stor, se *illustration 1:18* och *1:19*. Denna anläggning undersöktes inte. Kon-

struktionen är atypisk och troligtvis sentida. De stenar som ingick är placerade omedelbart på hällen och saknade humuslager under eller mellan.

Illustration 1:22. Stenpackningen vid blockets bas i delstruktur 4:2. Foto mot väster.

Illustration 1:21. Det sydvästra partiet av A4, med blocket i delstruktur 4:2. Ytan strax till höger där berget är blottat motsvaras av sektion 2, den del som undersöktes vid förundersökningen. Även här har alltså funnits stenpackning. Foto mot nordväst.

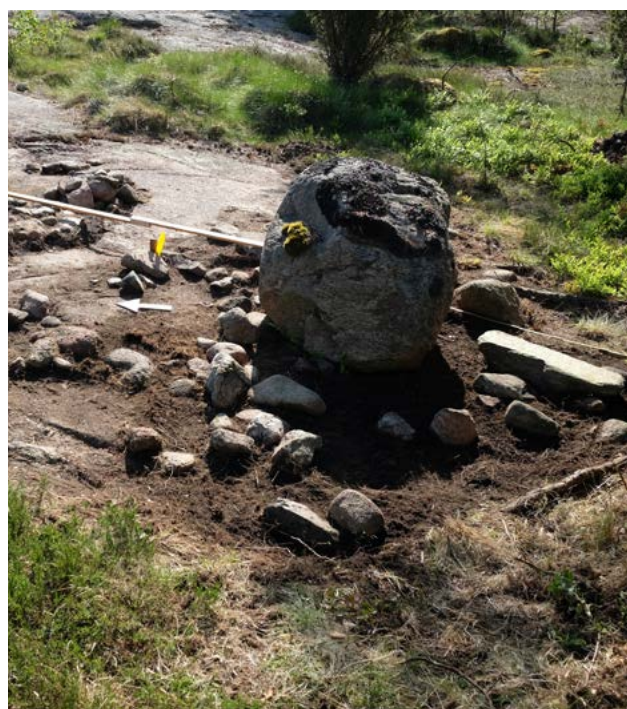

Illustration 1:24. A4 med 4:2 i mitten och 4:1 strax till vänster om blocket. Foto mot öster.

Illustration 1:23. Blocket i 4:2 vältes undan med hjälp av grävmaskin. Under blocket fanns ingen stenpackning, endast ett tunt lager humös jord. Skärsleven markerar var ett makrorov tagits. Foto mot sydost.

Anläggning 4 – stenpackning

Anläggning 4 utgjordes av en oregelbunden stenpackning, cirka 7x3 meter stor. Stenpackningen var oformlig, och varierade också mycket i tjocklek. Anläggningen undersöktes till större del men ej fullständigt.

Vid framrensning urskiljde sig ett antal distinkta delstrukturer:

Kring blocket i söder fanns en mindre stenpackning, cirka 1,2x0,6 meter stor, delstruktur 4:2, *illustration 1:21*. Under blocket fanns ingen stenpackning; denna är istället packad

och inkilad kring blockets bas, *illustration 1:22*. Under blocket fanns ett tunt humuslager och en del kvartsbitar, *illustration 1:23*. Det är oklart om kvartsen är strödd av människor, eller om den fanns naturligt här, då det förutom spridda småbitar även fanns en större kvartsbit som föll sönder i småbitar när den plockades upp. I övrigt framkom inga fynd.

Strax nordväst om 4:2 fanns en mindre stenpackad skreva, cirka 1,2x0,4 meter stor, delstruktur 4:1, *illustration 1:24*. Inga fynd framkom vid undersökning av denna.

Illustration 1:25. Delstruktur 4:4 före undersökning. Profilbänken som omfattade både A1 (till vänster i bild) och A4 markeras av tumstockarna. Foto mot nordost.

Illustration 1:26. Profil genom 4:4 i sektion 7. Stenpackningen har placerats på flackt berg, inte i någon fördjupning. Foto mot nordost.

Mellan 4:2 och A1 identifierades en avlång stenpackning, cirka 4x0,6 meter stor, delstruktur 4:4, illustration 1:25. Denna var inte placerad i någon skreva, och har en viss höjd – 0,11 meter förutom uppstickande sten – och var uppbyggd i 1-3 lager sten, illustration 1:26. Denna delundersöktes (sektion 7), bland annat för att söka utröna hur A4 och A1 förhåller sig stratigrafiskt och kronologiskt till varandra, illustration 1:27.

Den småstenpackning, 1:4, som låg under i A1 fanns även i det norra partiet av sektion 7, och benämndes här struktur 4:5. Stenpackningen 4:4 ligger delvis ovanpå detta lager i detta parti. Detta kan tolkas som A1 ursprungligen haft en annan utformning i sin södra del, eller att 1:4/4:5 är den första konstruktion som anlades, och att A1 och A4 tillkommit senare, oberoende av 1:4/4:5.

Vid undersökning av 4:4 framkom rikligt med krossad kvarts, något som i övrigt endast iaktogs mycket sparsamt i A1, eventuellt under blocket i 4:2, och inte alls i övriga anläggningar. Detta bör tolkas som att 4:4 har konstruerats som en enskild händelse.

Illustration 1:27. Sektion 7 genom 4:4 mot A1. Foto mot nordost.

Illustration 1:28. A5 så som den såg ut vid förundersökning, före delundersökning. Del av A7 angränsar till höger i bild. Foto mot söder.

Illustration 1:29. A5 som den såg ut vid inledningen av undersökningen, med sektion 3 från förundersökningen till vänster. Foto mot söder.

Illustration 1:30. Profilen i A5 visar hur stenarna ligger direkt på berget med endast minimalt med sandig humus mellan. Hitom stenpackningen anas den lilla bergskanten, och till vänster anas hur jordlagret är något djupare här. I bakgrunden Erik i A8. Foto mot norr.

Anläggning 5 – stensättning

Anläggning 5 utgjordes av en mindre stensättning, cirka 2,5x1,7 meter stor, eventuellt med en rest av en kantkedja, *illustration 1:28 och 1:29*. Efter inledande rensning omdefinierades utbredningen: stenpackningen omfattade sannolikt även det som vid förundersökningen bedömdes som ett utkastlager mellan A5 och A7. I den mån det fanns en kantkedja har den antingen utgjorts av stenar som legat ovanpå

resten av stenpackningen, eller av stenar som inte omringade hela stenpackningen. Oavsett kan detta möjligen innebära att det antingen aldrig funnits någon kantkedja, alternativt att anläggningen blivit omkonstruerad. Stenarna i stenpackningen låg i 1-2 lager, direkt på berget (i nordöstra delen), *illustration 1:30*, eller på upp till 5 cm humus (i den sydvästra delen; en grund spricka fanns i berget i detta parti). Inga fynd framkom vid undersökningen.

Illustration 1:31. A6 som den såg ut vid förundersökningen. Den har vissa likheter med A2, men det är svårt att veta om det är en tillfällighet. Foto mot nordost.

Illustration 1:32. Profil genom A6 vid förundersökningen. A6 låg liksom A2 i en grund fördjupning. Foto mot nordväst.

Illustration 1:33. Drönarfoto med A1, A2, A3 och A4 centralt i bild. Till vänster syns vattenspegeln i den grunda fördjupning där A6 låg innan den togs bort. Foto mot nordost. Foto Per Pixel.

Anläggning 6 – stenpackning

Anläggning 6 var cirka 1,8x0,6 meter stor, *illustration 1:31*. Anläggningen undersöktes i sin helhet vid förundersökningen, och bedömdes då utgöras av en ansamling stenar troligen utkastade från kringliggande anläggningar, *illustration 1:32*. Man kunde dock vid tiden för undersökningen se att ytan för anläggningen

precis utgjordes av en grund fördjupning i berget, som samlade såväl barr som vatten vid regn, *illustration 1:33*. Det är alltså tänkbart att konstruktionen varit helt avsiktlig, och att den utgjorts av en grund stenpackad fördjupning. Inga fynd framkom vid undersökningen av anläggningen.

Illustration 1:34. Norra delen av A7 framrensad till höger. Nedre delen av A8 till vänster. A5 är undersökt, endast kantstenarna ligger kvar. Bilden är tagen med en fjärrutlöst kamera monterad på en stång. Foto mot sydost.

Illustration 1:35. Sektion 8 i A7. Foto mot sydost.

Anläggning 7 – stenpackad skreva

Anläggning 7 utgjordes av en gles stenpackning, uppskattningsvis cirka 5x3,7 meter stor, med rikligt påväxt av torvig humus, *illustration 1:34*. Anläggningen tycks ha konstruerats delvis på hällen men till största del i en svacka. Stenpackningen innehöll även humös sand, och var 0,3 meter som djupast, *illustration 1:35 och 1:36*. Inga fynd framkom vid undersökningen.

Illustration 1:36. Sektion 8 i A7. Anläggningen hade ett visst djup i detta parti. Foto mot sydost.

Illustration 1:37. I förgrunden A7. Där bakom undersöker Lisa sektion 5 i A8, och Erik mäter in sektion 4. Foto mot norr.

Illustration 1:41. I A8 vältes två block centralt i anläggningen undan, som ett led i delundersökningen. Vid tumstocken syns en av dessa ytor, och strax bakom till höger den andra. Under blocken fanns endast mycket tunna humösa lager. Foto mot sydost.

Illustration 1:38. Profil i sektion 4 i A8. Foto mot sydost.

Illustration 1:39. Profil i sektion 5 i A8. Foto mot sydost.

Anläggning 8 – stenpackad skreva

Anläggning 8 identifierades vid besiktning inför undersökningen. Efter avtorvning och framrensning befanns den utgöras av en oregelbunden och gles stenpackning, cirka 9x3 meter stor, *illustration 1:37*. Fyllningen var 0,02-0,15 meter djup, och bestod av stenar i ett till två lager med torvig humus mellan, *illustration 1:38, 1:39 och 1:40*. Även två block vältes undan, dessa låg på berget utan någon särskild fyllning under, *illustration 1:41*. Inga fynd framkom vid undersökningen, och inga konstruktionsdetaljer kunde identifieras.

Illustration 1:40. Profil i sektion 6 i A8. Foto mot sydost.

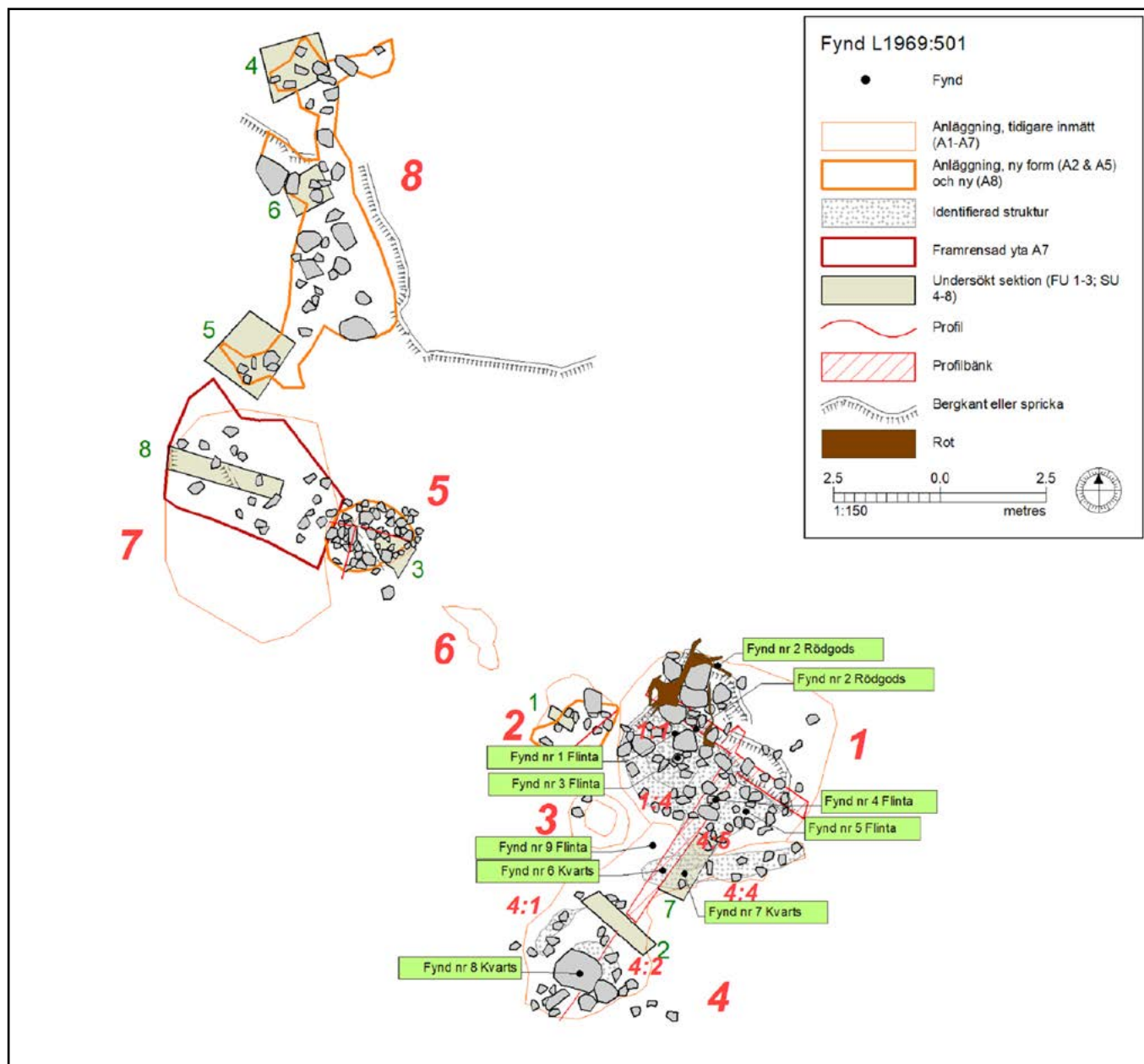

Illustration 1:42. Kartan visar var fynden framkom vid undersökningen. Som framgår påträffades fyndmaterial endast i A1 och A4, och även här mycket sparsamt. På kartan är även identifierade delstrukturer markerade.

Fynd

Vid undersökningen kom ytterst sparsamt med fynd, *illustration 1:42*. Vid förundersökningen framkom inga fynd alls, så resultaten får sägas vara samstämmiga. Fynden utgjordes av fem bitar flinta, två bitar rödgods, samt krossad kvarts. Fynden redovisas i *Bilaga 4*.

Två avslag av flinta framkom i anslutning till delstruktur 1:1, stenpackningen kring ett block i A1. Båda är lätt svallade och den ena möjligen bränd (fynd nr 1 och 3). Två bitar flinta framkom i den sydöstra delen av A1, båda är lätt svallade och möjligen naturliga (fynd nr 4 och 5).

I delstruktur 4:4 i A4 framkom förhållande-

vis stora mängder krossad kvarts vid undersökning. Endast ett urval togs in, men dessa vägde ändå drygt 200 gram. Vid undersökningen av sektion 7 insamlades 75 gram (fynd nr 7), och vid undersökning av profilbänken insamlades 147 gram (fynd nr 6) inom 4:4. Även under blocket i delstruktur 4:2 framkom bitar av kvarts, men då det fanns även större bitar som föll sönder vid undersökning är det oklart om kvartsen här är strödd av människohand.

I den norra delen av stenpackningen i A4, angränsande mot A1, framkom ytterligare ett avslag av flinta (fynd nr 9).

Dessutom framkom två skärvor rödgods i an-

slutning till blocken i den nordvästra delen av A1 (fynd nr 2). Skärvorna bör komma från en skål, sannolikt 1700- eller 1800-tal.³

Inga brända ben framkom.

Framkomna fynd togs in för bedömning. Keramiken bedömdes utifrån fotografi av Torbjörn Brorsson, KKS. Samtliga fynd har kasserats efter bedömning.

Analysresultat

Miljöarkeologiska och kemiska analyser – strategi

Inom ramen för detta uppdrag prövades en ny strategi av Miljöarkeologiska laboratoriet i Umeå (MAL) och Kulturlandskapet: Exakt antal och typ av analys specificerades inte i förväg, utan endast en budget. Istället beslutades detta efter undersökningen, i dialog med materialet och i samråd med MAL och länsstyrelsen, utifrån framkomna undersökningsresultat och de insamlade provens potential. Detta hade som syfte att göra analysen mer flexibel och ändamålsenlig.

Totalt insamlades 33 prover. Dessa utgjordes av fyra små jordprover lämpade för markkemianalys, samt 27 större prover lämpade för screening och/eller makrofossilanalys. Samtliga skickades till MAL för utvärdering.

Samtliga makrofossilprover screenades. Inget förkolnat material framkom, som kan ligga till grund för datering eller bidra till information om de undersökta anläggningarnas innehåll och funktion.

Istället beslutades om att gå vidare med markkemianalys (makrofossilproverna subsamplades) och XRF-analys.

Markkemisk analys och XRF-analys

Markförhållandena på platsen utgörs av hållmark med fickor av torvartade sediment vars bevaringsförhållanden för benmaterial etc är ogynnsamma.⁴

Markfosfaten förelåg till stor del i organisk form, men ett par prover där andelen oorganisk fosfat var större kan peka på begravning. Halterna är dock inte särskilt höga, och stöds heller inte av några större mängder kalcium, något

man borde kunna förvänta sig om det funnits benrester. Inom A1 togs de prover som visade på högre fosfathalt i anslutning till delstruktur 1:1. Även i A5 uppmättes högre fosfatvärden, framför allt i det prov som analyserades i anslutning till förundersökningen.⁵ I *Bilaga 5* finns en sammanfattande tabell av resultaten från förundersökning och undersökning. För en presentation av samtliga resultat hänvisas till respektive analysrapport. Dessa finns att ladda ner på Fornsök, samt på Kulturlandskapets hemsida.

Magnetisk susceptibilitet (MS) uppvisade betydligt större variation och respons än vad gäller fosfaterna. De förhöjda värdena finns framför allt i 4:2 och norra delen av A8, men också inom A1, A2, A4 och A5. Värden på samma nivåer fanns även i A6, som undersöktes vid förundersökningen. I 4:2 och A8 kan de förhöjda värdena förklaras av höga halter av järn, men så är inte i fallet med A1, A2, A4 eller A5. Detta torde betyda att responsen i 4:2 inte tyder på mänsklig aktivitet, medan responsen i A1, A2, A4 och A5 skulle kunna peka på eldningsaktiviteter.

Geokemiska analyser eller XRF kompletterar markkemiska analyser genom att även analysera andra grundämnen (metaller och halvmetaller) som kan ge information om provmaterialet och dess ursprung. Två prover – från mittersta delen av A8 respektive från 4:2 – hade detekterbara nivåer av koppar. Det rör sig dock inte om några större mängder, och går inte att koppla till exempelvis gravgåvor i brons.⁶

Den samlade geokemiska-fysikaliska bilden ger inget entydigt svar på kulturpåverkan i materialet. Markfosfaten i 1:1 och A5 skulle eventuellt kunna peka på begravning. Ett antal prover kan enligt MAL sammantaget peka på en eventuell kulturpåverkan. Dessa kommer från södra delen av A1, 4:2, A5 samt norra delen av A8. Inga direkta spår av gravgåvor (i metall) har kunnat påvisas. Värt att notera är dock bly/arsenik (företträdesvis inom A2, 4:2 och A5) som till del avviker och eventuellt kan ha kulturell bakgrund.⁷

⁵ Eriksson 2017

⁶ Eriksson 2017

⁷ Eriksson 2017

³ Brorsson muntligen

⁴ Östman mfl 2023

Tolkning och vidare åtgärder

Tolkning

Nedan följer tolkande diskussioner utifrån de inledningsvis formulerade frågeställningarna.

Hur ser konstruktionsförloppet ut? Har anläggningarna raserats, eller konstruerats om?

Resultaten visar på en komplex rituell miljö, där stenpackningar konstruerats på olika vis – på berget, i skrevor och kring block. Tyvärr var lämningen sannolikt också delvis svårt skadad och/eller omkonstruerad. Kanske både och, och kanske upprepade gånger. Inget kol kunde iaktas, heller inga brända ben eller förhistorisk keramik. Förutom kvartsen i delstruktur 4:4 framkom heller inga fynd som på något uppenbart

vis kan kopplas till den rituella kontexten. Dessa förhållanden försvårar tolkningen avsevärt.

Då det helt saknas såväl naturvetenskapliga dateringar som daterande fynd, är det närmast omöjligt att säga i vilken ordning de olika anläggningarna tillkommit. Det enda som säkert kan sägas är att småstenpackningen, delstruktur 1:4/4:5, ligger under såväl A1 som (delar av) A4, *illustration 1:43*. Det är också tydligt att det finns olika lager i A1, vilket innebär att vissa delar gjorts först och att andra tillkommit därefter. Under hur lång tid denna påbyggnad pågått – dagar eller århundraden – är däremot omöjligt att säga.

Det förslag till förlopp som skissas på följande sidor innehåller många gissningar.

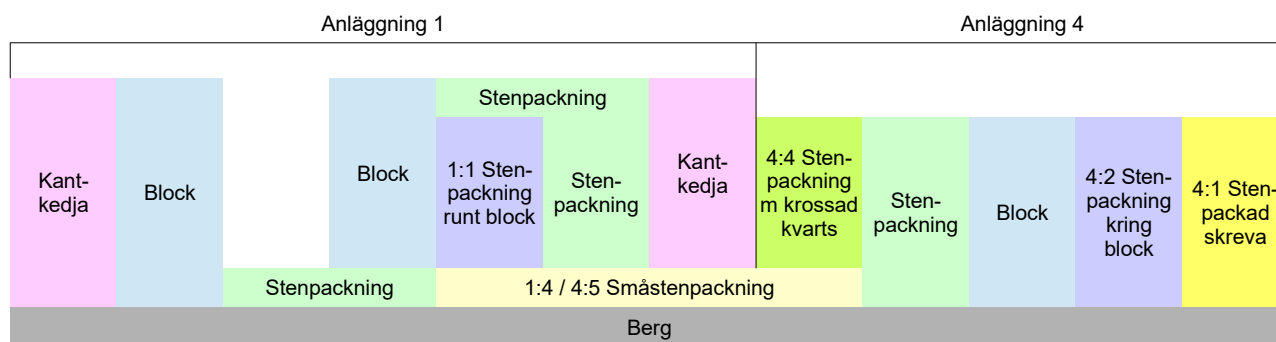

Illustration 1:43. En schematisk illustration av lagerförhållandena inom och mellan A1 och A4.

Illustration 1:44. Kartan visar terrängen före anläggningarna, med de block som kan vara ursprungliga på platsen – det fanns inga stenpackningar under dessa.

Fas 1 – platsen före anläggningarna

Att en sten är stor är inget argument för att den skulle ligga på ursprunglig plats. Trots detta föreslår jag att blocket i A4/delstruktur 4:2 fanns på plats när övriga anläggningar började konstrueras, *illustration 1:44*. Detta antagande baseras på att stenpackningen 4:2 byggts upp runt blockets bas och alltså inte

fanns under. Den miljöarkeologiska analysen kunde heller inte se några spår av mänsklig påverkan under blocket. Det är naturligtvis trots detta möjligt att blocket placerats på sin plats av människor.

Det är också tänkbart att de block i A1 som låg direkt på berget – två av de block som fanns kring stubben – ligger på ursprunglig plats.

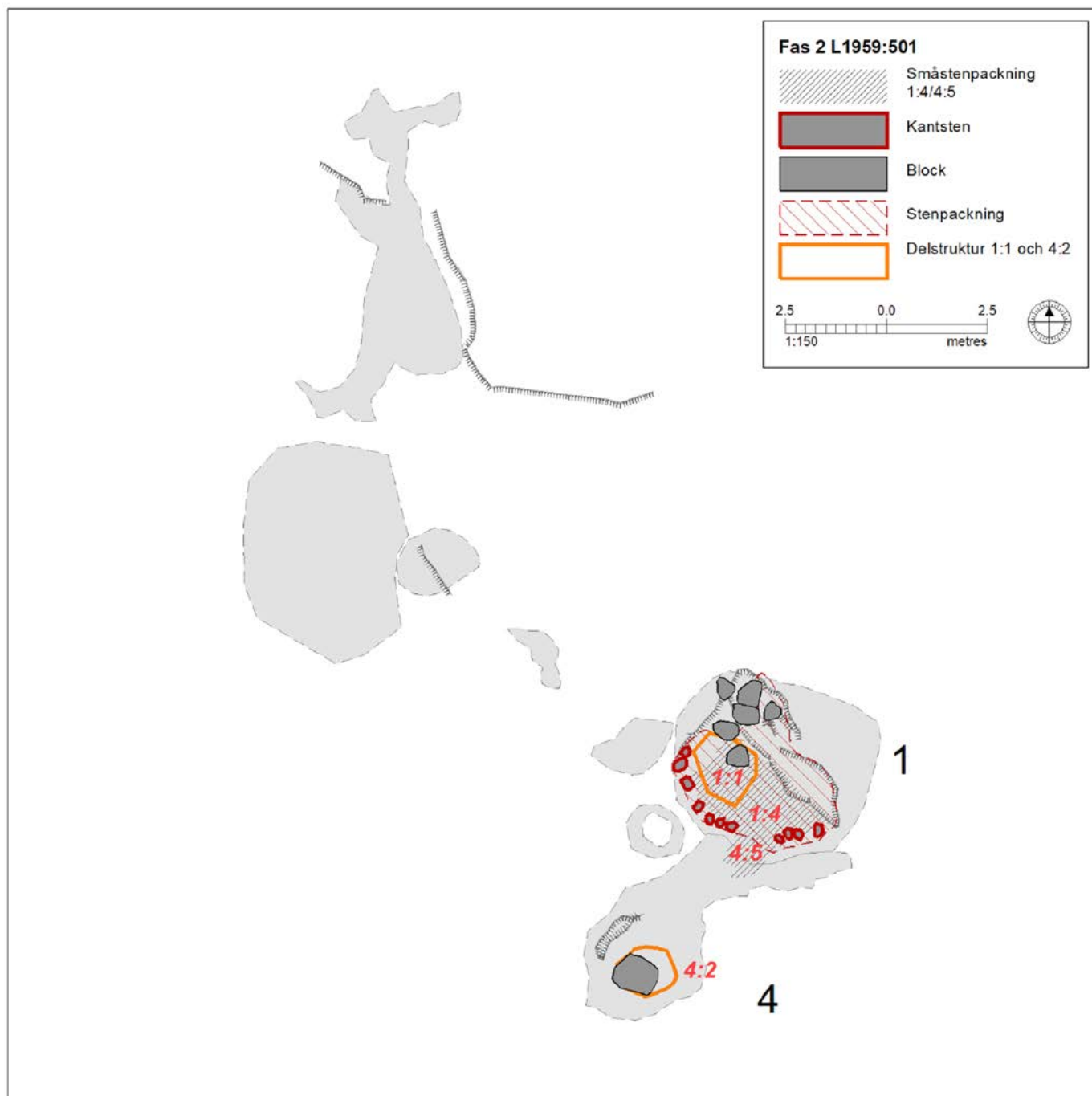

Illustration 1:45. Här har småstenpackningen 1:4/4:5 placerats på berget. Ovan denna har kantstenarna i A1 samt stenpackningen kring blocket i 1:1 lagts. Innanför kantstenarna och ovanpå 1:1 har ytterligare stenpackning lagts. Även tre av blocken i den nordvästra delen av A1 är placerade ovan denna stenpackning. Då även 4:2 utgörs av en liten stenpackning kring ett block, har denna delstruktur förts till detta skede, men det finns inga stratigrafiska skäl till detta.

Fas 2 – platsen tas i användning

Jag antar att A1 är den första konstruktion som påbörjas på platsen. Detta antagande baseras på följande: att den är konstruerad ovanpå platsens mest tydliga fördjupning; att den är störst; samt att den uppvisar störst omsorg om ingående detaljer.

Det första som händer är att småstenpackningningen delstruktur 1:4/4:5 anläggs, *illustration 1:45*. Denna hade en utbredning också under norra delen av A4. Detta skulle kunna innebära att 1:4/4:5 utgjorde en egen struktur en tid, utan övriga detaljer.

Ovanpå småstenpackningen, delstruktur 1:4, har kantstenarna i A1 placerats ut; i den sydvästra delen ligger de i allmänhet omedelbart på berget och i den sydöstra delen ovanpå småstenpackningen. Det är möjligt att småstenpackningen lagts ut för att jämna ut nivåskillnaderna i berget innan själva stensättningen anläggs. I anslutning till kantkedjan i den södra delen av A1 samvarierar MS med andra relevanta parametrar på ett sätt som MAL tolkar som eventuell kulturpåverkan, men man vill inte spekulera i vad denna kan innebära. Inga särskilda iakttagelser gjordes här vid undersökningen.

Man har också placerat blocket i delstruktur 1:1, ovanpå småstenpackningen. Runt blocket har man konstruerat en prydlig stenpackning av noga utvalda stenar. De två flintor som hittades i detta parti kan ha med konstruktionen att göra. I detta parti har vi också något förhöjda utslag av fosfater. Proverna är tagna dels i profilbänken i anslutning till 1:1, dels under

en sten under 1:1. Förutom de något förhöjda fosfasvärdena finns inga andra markkemiska indikationer på kulturpåverkan. Kanske är det trots detta tänkbart att någon slags deposition av något organsikt material gjorts här.

Slutligen har man lagt ytterligare ett lager sten i A1. Tre av blocken kring stubben var placerade ovanpå denna stenpackning. De kan ha tillkommit som en särskild del i konstruktionen, alternativt tillkommit senare som en störning. Två av blocken vid stubben låg direkt på berget, vilket innebär att de kan ha placerats här medvetet innan stenpackningen tillkom, eller som en del i denna stenpackning. Kring blocken finns något förhöjda värden av MS.

Alla dessa steg kan ha skett vid ett tillfälle, i en fas. Alternativt har kortare eller längre tid förflutit mellan de olika konstruktionsfaserna. Flintorna som påträffades kan ha hamnat där av misstag, när material transporterats till platsen. Alternativt har de placerats medvetet i anläggningen.

Eventuellt tillkommer 4:2 i denna fas. Den kan även vara den första konstruktionen på platsen, eller ha tillkommit senare. Min tanke är att både 4:2 och 1:1 utgörs av stenpackningar kring ett block, varför de skulle kunna vara relativt samtida. Även inom 4:2 samvarierar MS med andra relevanta parametrar på ett sätt som MAL tolkar som kulturpåverkan. PCA-modellen lyfter fram de prover som tagits i stenpackningen, inte det som togs under blocket.

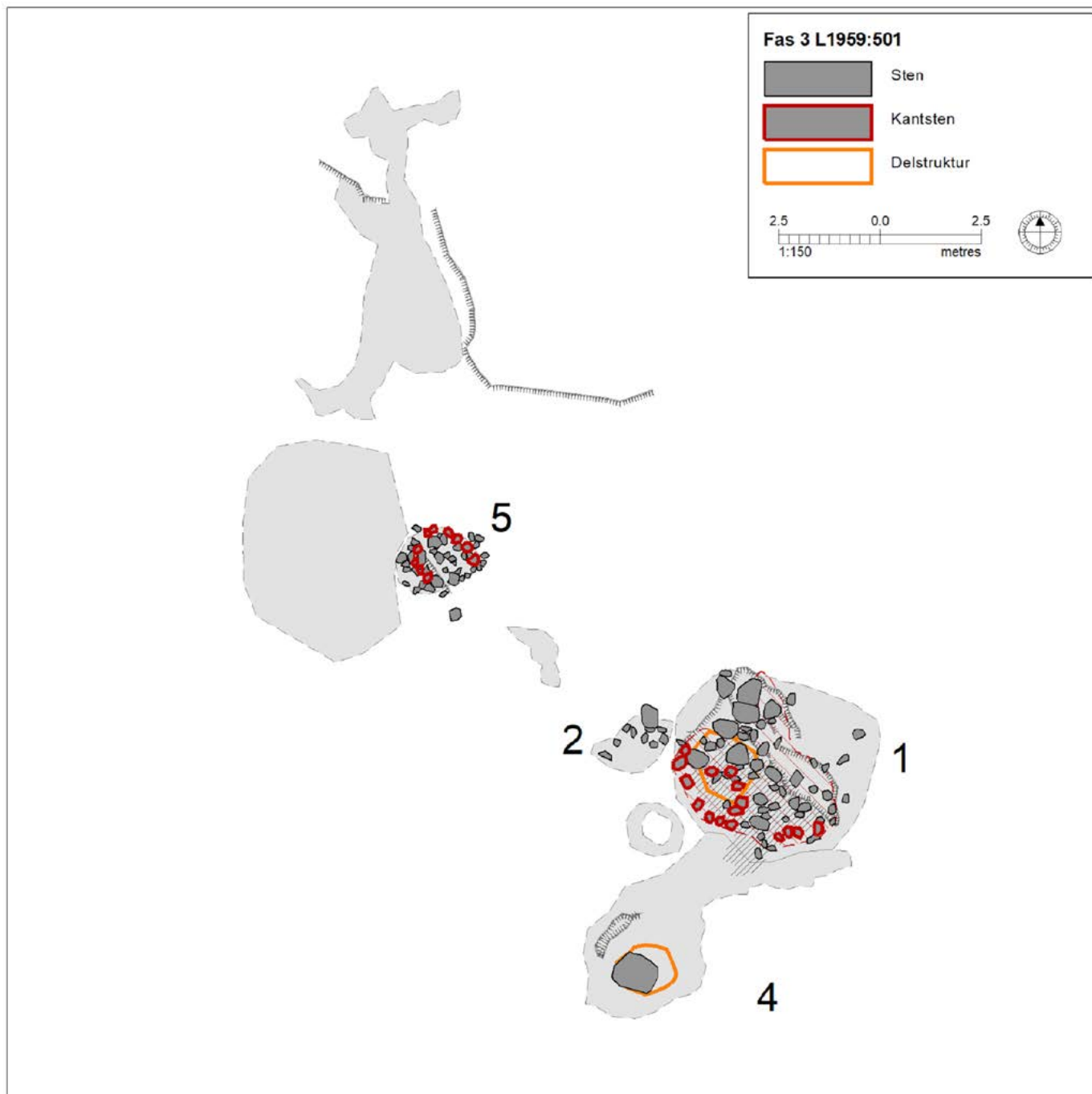

Illustration 1:46. Här har A5 tillkommit, liksom den inre stenkretsen i A1 samt stenpackningen i A2. A5 har sannolikt tillkommit efter A1, då A1 är större. I övrigt finns inga särskilda skäl till den tänkta konstruktionsföljden.

Fas 3 – ytterligare stensättningar

Nästa konstruktion på platsen tror jag är A5, då denna utgörs av en mindre men ändå stensättning, med en eventuell kantkedja, *illustration 1:46*. MS och XRF-analysen, samt fosfathalten i ett prov från förundersökningen, pekar med viss sannolikhet på kulturpåverkan.

Eventuellt har det tillkommit en inre mindre kantkedja i A1. Såväl denna inre kedja som kantkedjan i A5 är mycket osäkra.

Eventuellt har även A2 tillkommit i denna fas. Även i A2 kan MS och XRF-analysen eventuellt peka på kulturpåverkan.

Illustration 1:47. Delstruktur 4:4 har troligen tillkommit som en isolerad händelse; denna anläggning innehöll rikliga mängder krossad kvarts, vilket ingen av de andra anläggningarna gjorde. Delstrukturen 4:4 täcker också delvis småstenpackningen 1:4/4:5, så den har anlagts efter denna. När i händelseföljden i övrigt den har konstruerats går inte att säga.

Fas 4 – stenpackning med krossad kvarts

Delstruktur 4:4 i A4 är delvis placerad ovanpå delstruktur 1:4/4:5, småstenpackningen, *illustration 1:47*. Detta visar att 4:4 har tillkommit efter 1:4/4:5. I 4:4 fanns rikligt med krossad

kvarts i fyllningen. Ingen av de andra anläggningarna uppvisade detta. Detta kan innebära att 4:4 tillkommit som en isolerad händelse. Inget i den miljöarkeologiska analysen pekar på kulturpåverkan här.

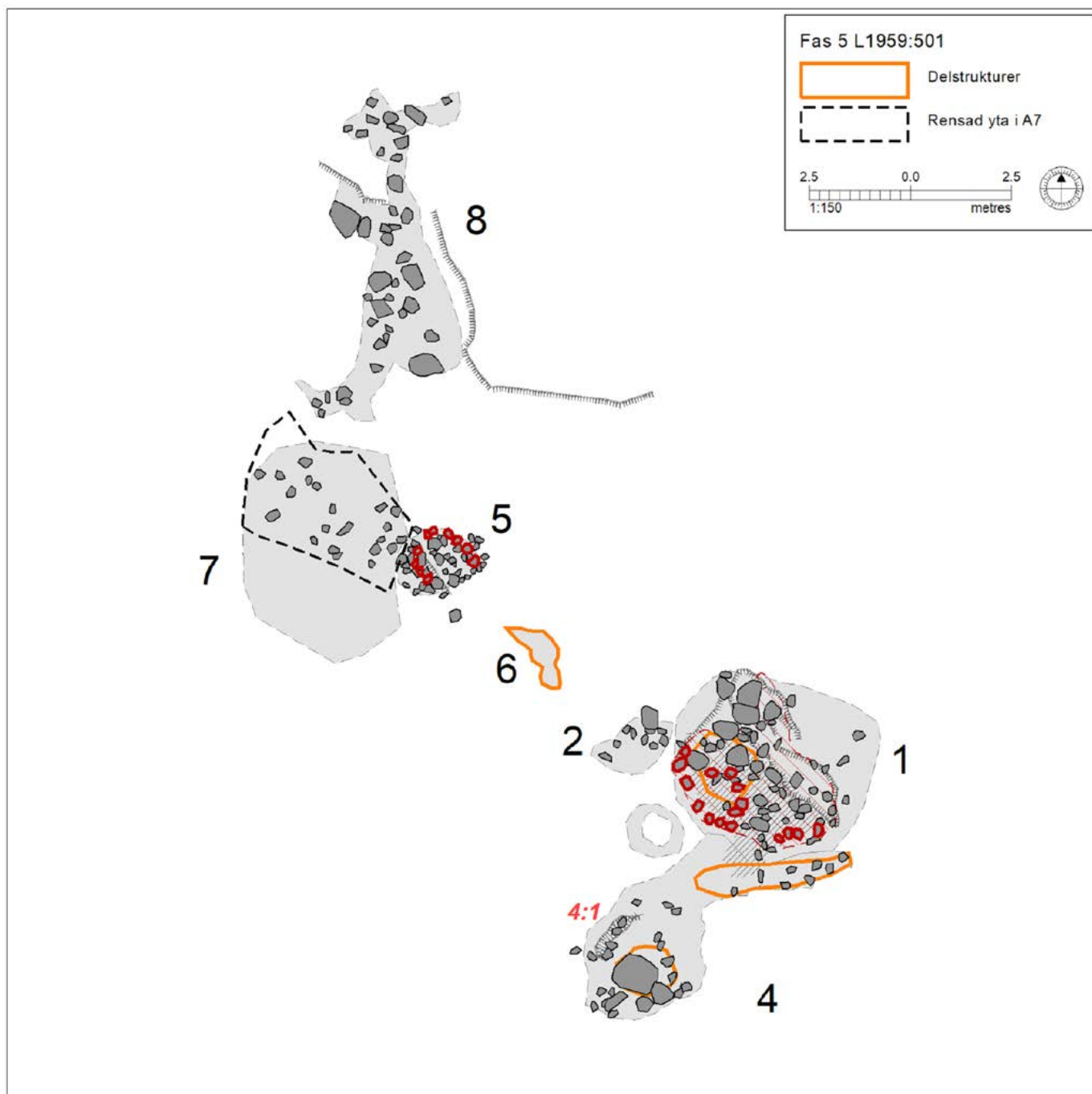

Illustration 1:48. När i den tänkta konstruktionsföljden de oregelbundna stenpackningarna A7 och A8 har anlagts går inte att säga. Möjligen under järnålder snarare än under bronsålder, men eftersom vi inte vet när de andra anläggningarna kontsruerats är det inte till mycket hjälp. Här har de lagts sist, tillsammans med övrig stenpackning i A4 och A6.

Fas 5 – stenpackade skrevor, övriga stenpackningar
Slutligen kan de mer oregelbundna stenpackningarna ha tillkommit, det vill säga A6, A7 och A8, samt 4:1 och övrig stenpackning i A4, *illustration 1:48*. Det är också fullt tänkbart att dessa tillkommit tidigare, eller rentav att nå-

gon av dessa varit den första anläggningen på platsen. I A6 samt i delar av A4 och A8 fanns förhöjda värden av MS, som eventuellt kan bero på kulturell påverkan. Särskilt tydligt är detta i den norra delen av A8, där ett högt MS samvarierar med andra relevanta parametrar.

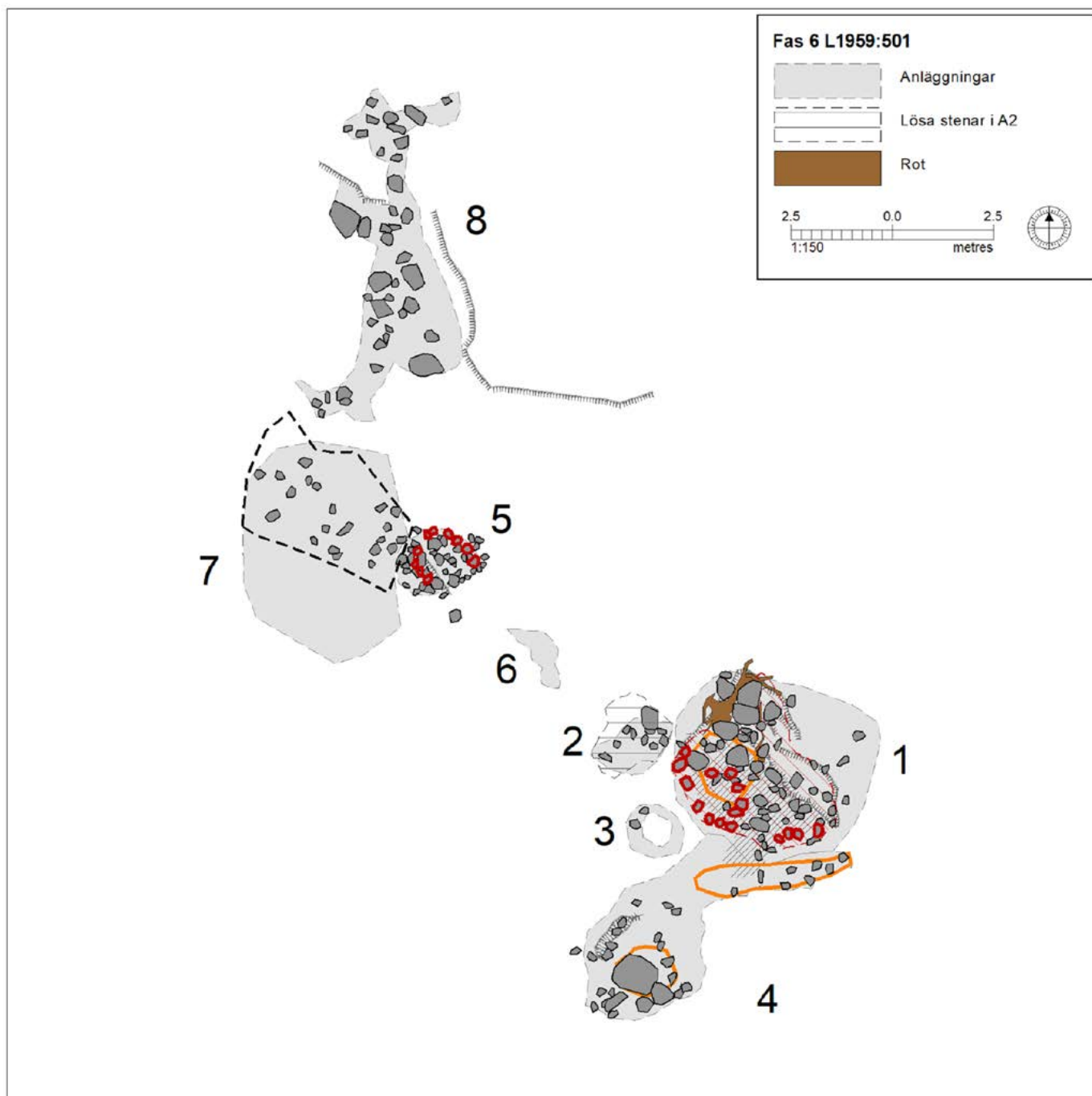

Illustration 1:49. Även eventuella skador och omkonstruktioner har varit svårt att helt säkert identifiera. Mycket pekar på att A1 är skadad i sin nordöstra del. A2 har ganska säkert blivit delvis övertäckt av sten från en annan anläggning, som skulle kunna vara A1. Om A2 och A6 ursprungligen har haft de former de hade nu – halvmåneliknande i grunda fördjupningar – eller om de sett annorlunda ut från början, går inte att säga. Det samma gäller A4. A3 slutligen är gissningsvis en sentida konstruktion. Stubben i A1 har också försvårat förståelsen för stratigrafierna i detta parti.

Fas 6 – skador

Det är svårt att få grepp om hur A1 kan ha sett ut så att säga från början. Anläggningen är troligtvis svårt skadad i sin norra del, och har med viss sannolikhet varit rund i något skede, *illustration 1:49*. När den delvisa raseringen har skett är nog omöjligt att säga säkert, men det

är inte otänkbart att den skett redan i förhistorisk tid.

Blocken i den nordvästra delen av A1 är svårtolkade. De skulle möjligen ursprungligen ha kunnat varit mer centralt placerade i A1 och rullats åt sidan – till sin i anläggningen mer perifera placering – i samband med en plund-

ring. I så fall har de rullats uppåt i terrängen, vilket verkar svårt att förstå. Ett annat alternativ är att de rullats in i anläggningen från ovanför stensättningen, men varför någon skulle vilja göra det är också svårt att förstå; här finns bara berg och ingen jordbruksmark som behöver röjas. Kanske har två av blocken (de utan sten under) helt enkelt legat där från början, utan att människorna som konstruerade A1 har haft något emot det, eller att de tvärtom har förhållit sig till dem vid konstruerandet. De två bitarna av rödgods som framkom i detta parti kan eventuellt peka på att blocken flyttats i sen tid. De framkom dock jämte blocken, inte under.

A2 utgjordes av en ganska prydlig stenpackning i botten, med löst placerade stenar ovanpå. Det är tänkbart att en del av stenen i

A2 har flyttats ut från A1 vid tillfället för den eventuella plundring jag spekulerade i ovan. A3 utgjordes av en atypisk stencirkel utan fyllning. De lösa stenarna i A3 kan komma från A1, men jag tror inte att det rör sig om en medveten rasering av ett monument under järnålder. Snarare tror jag att det rör sig om betydligt senare händelser, som inte har haft som första och uttalat syfte att förstöra något, utan snarare rört sig om lek eller liknande. Resultaten av PCA-modellen är ett antal prover som kan tolkas som recenta. Det rör sig framför allt om norra delen av A1, 4:4 samt södra delen av A8. På samma sätt kan prover från framför allt södra delen av A1 samt A7 tolkas som naturliga. Sannolikt avspeglar detta torvtillväxten på hälletan.

Illustration 1:50. A1 efter rensning vid förundersökning 2017. Oscar mäter in blocken vid stubben. A2 syns till vänster, och A3 närmast kameran. Foto mot nordost.

Går det att identifiera gravläggningar i anläggningarna?

Ett par prover kan peka på eventuella gravläggningar: Inom A1 togs de prover som visade på högre fosfathalt i anslutning till delstruktur 1:1, ett block med en mindre stenpackning kring. Även i A5 uppmättes något högre fosfatvärden, framför allt i det prov som analyserades i anslutning till förundersökningen. Halterna är dock inte särskilt höga. Fosfathalterna skulle eventuellt kunna peka på att benmaterial deponerats inom dessa två strukturer. Sannolikt är det möjligt att istället tänka sig en deponering av någon annan typ av organiskt material?

Vad avser MS-värdena vill MAL inte helt utesluta eld i samband med gravläggning: Responserna i delar av A1, A2, A5 och norra delen av A8 skulle kunna peka på eldningsaktiviteter. Tydligast är detta i A5.⁸

Inga direkta spår av gravgåvor (i metall) har kunnat påvisas. MAL lyfter fram förekomst av bly/arsenik – företrädesvis inom A2, 4:2 och A5 – som till del avviker och eventuellt kan ha kulturell bakgrund, men framhåller försiktighet i denna tolkning.

Om inte, vad beror det på?

Den samlade geokemiska-fysikaliska bilden ger alltså inget entydigt svar på kulturpåverkan i materialet. Detta beror sannolikt på markförhållandena på platsen: hållmark med fickor av torvartade sediment, eventuellt i kombination med rörligt markvatten. Detta gör bevaringsförhållandena för benmaterial, makrofossil och metaller ogynnsamma. XRF-analyserna visade en mark med troligen generellt lågt pH, och som därigenom är urlakad. Kalciumnivåerna är följaktligen låga.⁹ Det är å andra sidan inte uteslutet att brända ben och gravgåvor *aldrig* deponerats i anläggningarna.

Eller utgörs strukturerna av andra typer av anläggningar?

Det är tänkvärt att den största och tydligaste anläggningen – A1 – inte uppvisar några konkreta

resultat vad avser markkemi. Antydning finns om kulturpåverkan i anslutning till 1:1 samt till kantkedjan i anläggningen södra del, men det är oklart vad denna består i. Tecknen på kulturpåverkan är tydligare, eller mer samstämmiga, i A5 och 4:2. Att ett utslag fanns i den norra delen av A8 var mer oväntat, liksom att inga utslag fanns i 4:4. Det är mycket svårt att få grepp om vad den här platsen representerar.

Fornlämningen är registrerad som ett gravfält, och stensättningar definieras som gravar; ofta finns det också brända människoben i dem. Det är dock väl känt att stensättningar många gånger helt saknar benrester, och i de fall det finns ben är det ofta en betydligt mindre mängd än vad som borde vara fallet om en hel människa gravlagts. Faktum är att stensättningar för det mesta bara innehåller en mindre del av de brända benen från en människa. Vad är en stensättning för typ av anläggning egentligen? Nya undersökningar kastar nytt ljus över anläggningstypen, men några definitiva svar har inte förts fram.

Att våra definitioner och kategorier med största sannolikhet inte har så mycket att göra med dem som de dåtida människorna omfattade, kan inte nog understrykas. Det är troligtvis mer adekvat att se på stensättningen som en ganska disparat och heterogen kategori, en konstruktion av rituell betydelse som ibland mer liknar det som vi lägger i begreppet "grav", men som för det mesta är något annat, för oss främmande.

Den här typen av relativt oansenliga anläggningar – stensättningar placerade på visst avstånd från dåtida bebyggelse och odlingsmark och inte heller längs någon uppenbar vägpassage i landskapet – är en spännande och svårfångad fornlämningskategori. De monument som syns på långt håll, som gravrösen, verkar vara lättare att förstå. L1959:501 är dock placerad på ett väl synligt bergsparti. Det är möjligt att berget i sig har setts som en plats väl lämpad för anläggandet av exempelvis stensättningar (eller andra typer av rituella platser), och att det är betydelsefullt – eller till och med eftersträvan svårt – att anläggningen inte syns. Kanske var det utsikten från platsen som var det viktiga.¹⁰

⁸ Eriksson 2017

⁹ Östman m fl 2023; Eriksson 2017

¹⁰ Östlund 2020, s. 29 f, samt däri anförd litteratur

När har anläggningarna konstruerats? Har anläggningarna konstruerats över kort eller lång tid?

Datering

Tyvärr fanns varken daterbara fynd eller material som lämpade sig för ¹⁴C-dateringar i någon av anläggningarna. Bilden kompliceras av de ingående anläggningarnas diffusa utseende och i vissa fall skador. Vi har identifierat åtta konstruktioner, av vilka ivarjefall två (A1 och A4) omfattar olika delstrukturer, *illustration 1:51 och 1:52*. Av de åtta konstruktionerna bedöms tre – A1, A4 och A5 – som mer säkra; konstruktionsdetaljer och resultaten av den miljöarkeologiska analysen talar för detta. Två anläggningar – A2 och A6 – uppvisar en del egenskaper som talar för att även dessa är att betrakta som medvetna konstruktioner, även om den miljöarkeologiska analysen inte har givit några tydliga indikationer. A8 uppvisar ivarjefall delvis vissa intressanta kemiska resultat. A7 däremot är kanske att betrakta som naturlig; vare sig fältiakttagelser eller analyser påvisar något mänskligt skapat.

Såväl stensättningar – med form eller oregelbundna – som stenpackade skrevor uppträder under såväl bronsålder som järnålder. De oregelbundna stensättningarna och de stenpackade skrevorna kan innehålla slagen flinta eller krossad kvarts. I Göteborgsområdet är de ofta placerade på bergshöjder. De runda stensättningarna kan under äldre järnålder vara placerade tillsammans på mindre gravfält.¹¹

I ett förslag på gravkronologi för Bohuslän¹² menar Munkenberg att gravanläggningens höjdläge i terrängen kan indikera anläggnings-tid (inte användningstid), där de högst belägna gravarna generellt anlagts under bronsålder och äldre järnålder, de lägst belägna under yngre järnålder samt de däremellan under romersk järnålder och folkvandringstid. Det vill säga – grovt sett – ju längre ner i terrängen desto yngre. Stensättningar samlade i gravfält identifierar hon främst under bronsålder, förromersk järnålder, yngre romersk järnålder samt folkvandringstid. Under bronsålder är stensättningarna ofta placerade på bergshöjder, i samma lägen

som bronsålderns rösen. Under förromersk järnålder är de ofta placerade på bergsplatåer. Under såväl yngre romersk järnålder som folkvandringstid placeras de ofta på mindre höjdparter, gärna i mer direkt anslutning till den dåtida bebyggelsen.¹³

Utifrån detta talar omständigheterna mest för en datering av anläggandet av L1959:501 till bronsålder eller förromersk järnålder. (Se tidsaxeln längst bak i rapporten.) Detta säger emellertid ingenting om användningstiden.

Användningstid

Som exempel på användningstid, kan vi titta på L1959:4855, L2019:5359 och L2019:5360, tre stensättningar som 2020 undersöktes längs väg 163 mellan Tanumshede och Grebbestad, Tanums kommun.¹⁴ Liksom vid L1959:501 bestod dessa av flera mindre anläggningar placerade ihop, och de låg varken i krönläge eller invid bebyggelse. Däremot är de väl daterade. Här fanns tre, eller mer sannolikt fyra stensättningar (antalet är oklart på grund av en skada), placerade på en mindre avsats i ett större bergsområde. Avsatsen vetter ut mot Skärboälvens dalgång, vilken utgjordes av en havsvik under bronsålder och äldre järnålder. Den första depositionen av brända ben skedde här cirka 1600 f Kr, det vill säga under äldre bronsålder. De brända benen framkom under en oregelbunden och mycket gles stensättning, 6 x 4 meter stor. Nästa deposition, av ben och keramik denna gång, ägde rum cirka 400 f Kr, eller under förromersk järnålder. Ovanpå denna fanns eventuellt en mindre stensättning, kanske 2-3 meter stor. Slutligen nedlades ytterligare brända ben i kanten av den oregelbundna stensättningen cirka 400 e Kr, eller under romersk järnålder. Förutom dessa anläggningar fanns ytterligare två mer typiska stensättningar, cirka 4 respektive 2,5 meter stora. I dessa fanns inga brända ben, men kol som påträffades i lager under stenpackningarna daterades till cirka 600 f Kr respektive cirka 1300 f Kr. Här har vi alltså relativt små och obetydliga stensättningar, placerade på en mindre avsats, med dateringar som

¹¹ Andersson m fl (red) 2005

¹² Munkenberg 2004

¹³ Munkenberg 2004

¹⁴ Wigert 2021

Illustration 1:51. Undersökning av sektion 7 i delstruktur 4:4. Till höger en hög av den sten som ingått i småstenpackningen 1:4/4:5 i detta parti. Foto mot nordost.

Illustration 1:52. Undersökning av profilbänken. De två större stenarna ingår i kantkedjan i A1. Under stenen till höger finns ingen småstenpackning. Det gör det däremot mellan stenarna, samt under stenen till höger. Foto mot nordost.

sträcker sig över 2000 år, från äldre bronsålder till romersk järnålder.

Det är tänkbart att anläggningarna inom L1959:501 konstruerats och använts endast under en kort period. De tecken som finns på omfattande omkonstruktioner kanske ändå pekar på en längre användningstid.

Kringlandet

I Fjällbackas närmaste omgivning finns ytterligare tre gravfält: I norr nära Anråsälvens utlopp ligger L1969:7253, där gravarna utgörs av stensättningar och resta stenar placerade i ett mjukmarksparti, *illustration 1:53*. Längre inåt land finns två gravfält i anslutning till Hög-Edstens gamla tomt: inom L1969:6602 finns högar, stensättningar och en domarring, och på L1969:6185 ska finnas högar, stensättningar och en dös.¹⁵ Samtliga dessa gravfält ligger på cirka 25 meter över havet. Samtliga är också av annan karaktär och är placerade annorlunda topografiskt.

Stensättningar finns det något fler av, exempelvis på Vetteberget strax nordväst om L1959:501. L1969:7558 och L1969:7040 är nu re-

15 KMR, Fornsök

gistrerade som stensättning respektive fornlämningsliknande lämning, men utgörs sannolikt av två mindre stensättningar eller möjligen av resterna av en ursprungligen större anläggning. De är belägna i höjdläge med vid utsikt, och alltså inte alls i samma läge som L1959:501. Stensättningen L1969:7209 däremot är belägen i en svag sluttning i ett läge snarlikt L1959:501, *illustration 1:54*. Det samma gäller L1960:2956, *illustration 1:55*. Dessa skulle mycket väl kunna vara relativt samtida med L1959:501. Ingen av dem är undersökt, så några naturvetenskapliga eller typologiska dateringar finns inte.

Var den boplats kan ha funnits där de människor levte som ställt i ordning L1959:501 är mycket svårt att säga, i synnerhet som anläggningarna inte varit möjliga att datera. Den så kallade Brattbergstorpoboplatsen – L1969:6649, belägen endast 300 meter väster ut – är känd för sina stenålderslämningar, men vid undersökningar på 1930-talet noterades även spår från brons-/järnålder. Det då mycket strandnära läget tyder dock på att de aktiviteter som lämnat spår från metalltid troligen inte varit av boplatskaraktär. Kanske är detta något slags hamnläge eller verk-

Illustration 1:54. På Vetteberget strax nordväst om L1959:501 finns två stensättningar som i utseende och placering i landskapet mycket påminner om L1959:501. På bilden syns närmast kameran en del av L1969:7209, en cirka 2,5 meter stor vållagd stensättning. Kuststigen passerar här; det är därför stenarna syns så väl i detta parti. Foto mot sydost.

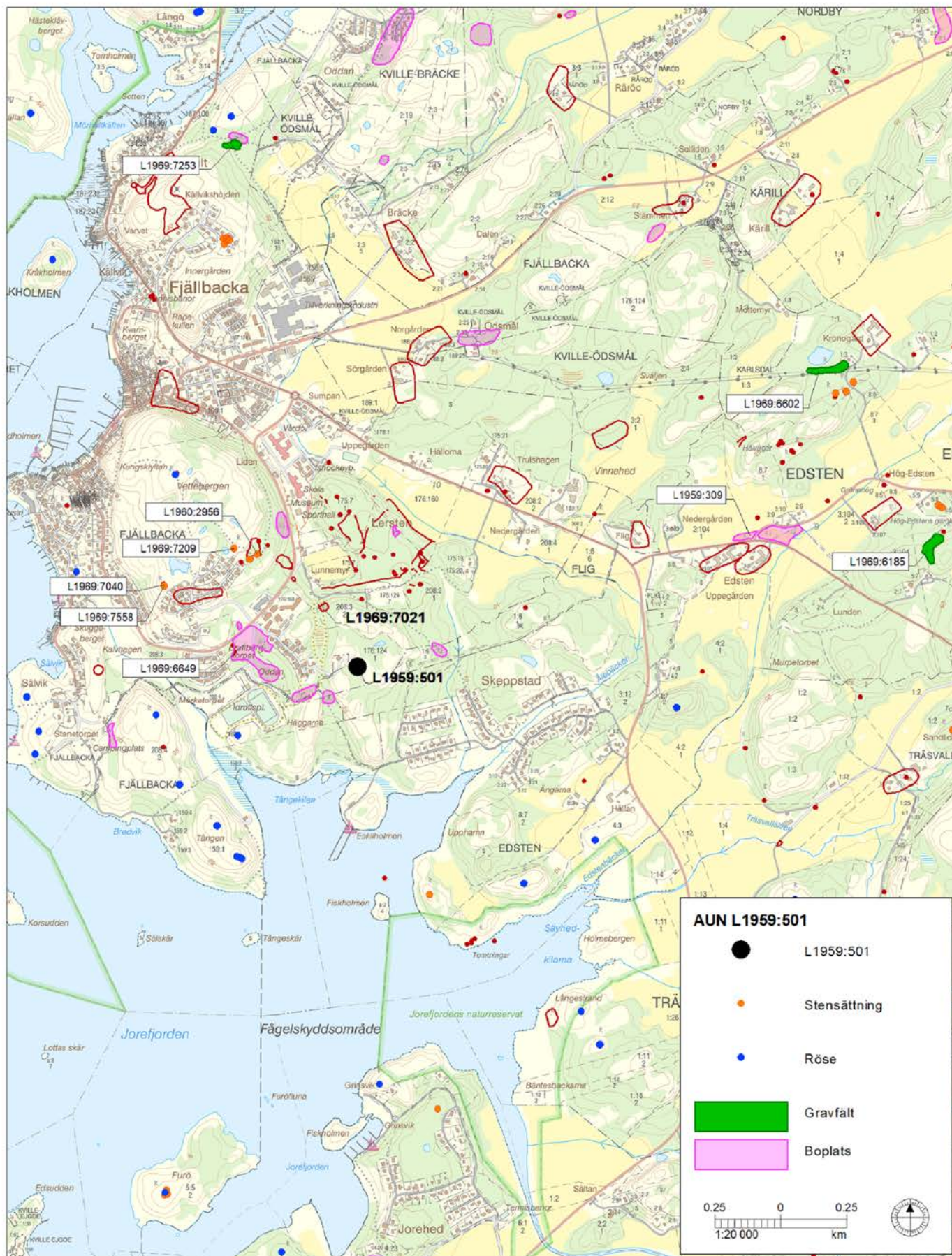

Illustration 1:53. På kartan har fornlämnningar nämnda i texten markerats. © Lantmäteriet.

Illustration 1:55. Till vänster i bild syns några av stenarna som ingår i L1960:2956. Även denna stensättning är – liksom L1959:501 – placerad i en skreva på en berghäll, strax intill ett trädbevuxet mjukmarksparti. Foto mot öster.

samhetsyta? Ytterligare boplatser finns i närområdet, men hur dessa ska dateras är i de flesta fall oklart. Säkert är flera av dessa från stenålder, men vi vet från många undersökningar – exempelvis Brattbergstorsboplatsen samt L1969:7021 (se del 2 i denna rapport) – att lämningar från metalltid ofta finns på stenåldersboplatserna. Vid Edsten finns en boplat, L1959:309, där fynd från vendeltid/vikingatid framkommit. Så sent har emellertid L1959:501 troligen inte anlagts.

För att komma lite närmare svaret på denna fråga har en GIS-analys utförts. Analysen omfattade ett kvadratisk område på 1x1 mil runt L1959:501. I analysen lades justerade havsnivåer in ovanpå jordartsdata från SGU. Till detta lades ett urval registrerade lämningar: rösen, stensättningar, gravfält samt by-/gårdstomter. Eftersom stensättningarna inte var möjliga att datera naturvetenskapligt, har jag istället resonerat mig fram till ett troligt tidsspänn. Valet föll på 1000 f Kr samt runt år 0, vilket innebär havsnivåer på 12 respektive 8 meter över dagens havsnivå.¹⁶

Bronsålder

Runt 1000 f Kr utgjordes landskapet till största del av hav och mindre öar, med bergspartier som innanför sig döljer oftast låglänta partier med i

huvudsak postglacial lera, *illustration 1:56*. I områdets norra del finns också ett förhållandevis stort parti med glacial lera. I övrigt finns endast mindre sandiga partier. Fyra djupa vikar eller fjordar gick långt in, från norr till söder 'Anråsviken', 'Edstensviken', 'Träsvallviken' samt 'Joreviken'.

I rapporten *Bronsålderns bosättningsmönster*¹⁷ – en del av arbetet med kunskapsinhämtning i samband med att Tanums världsarvsområde togs upp på UNESCOs lista – identifierades ett antal bosättningskomplex, av vilka två berör detta område: Norby/(+ Trättelanda i nordost) samt Norr Edsten/(+ Hjalpesten i öster). Norbydalgången upptas av sandiga partier samt den (i förhållande till den tunga och kompakta postglaciala leran) mer lättbrukade glaciala leran. På höjderna kring finns rösen och stensättningar, och i området norr om Krokbräcke ett stort antal gravar (och hällristningar). Här går också en del av 'Anråsviken' in till bebyggelselägena. Hela detta område framstår som mycket lämpligt ur ett bronsåldersperspektiv.

Däremot bör komplexet Norr Edsten/(+ Hjalpesten) nog inte omfatta Edsten; havet står för högt vid denna tid. Istället kanske Svälte/Lushed ligger bättre till, ivarjefall avseende gravanläggningar (och hällristningar). 'Edstensviken' går

¹⁶ Påsse 2001; Berntsson 2006

¹⁷ Algotsson m fl 1997

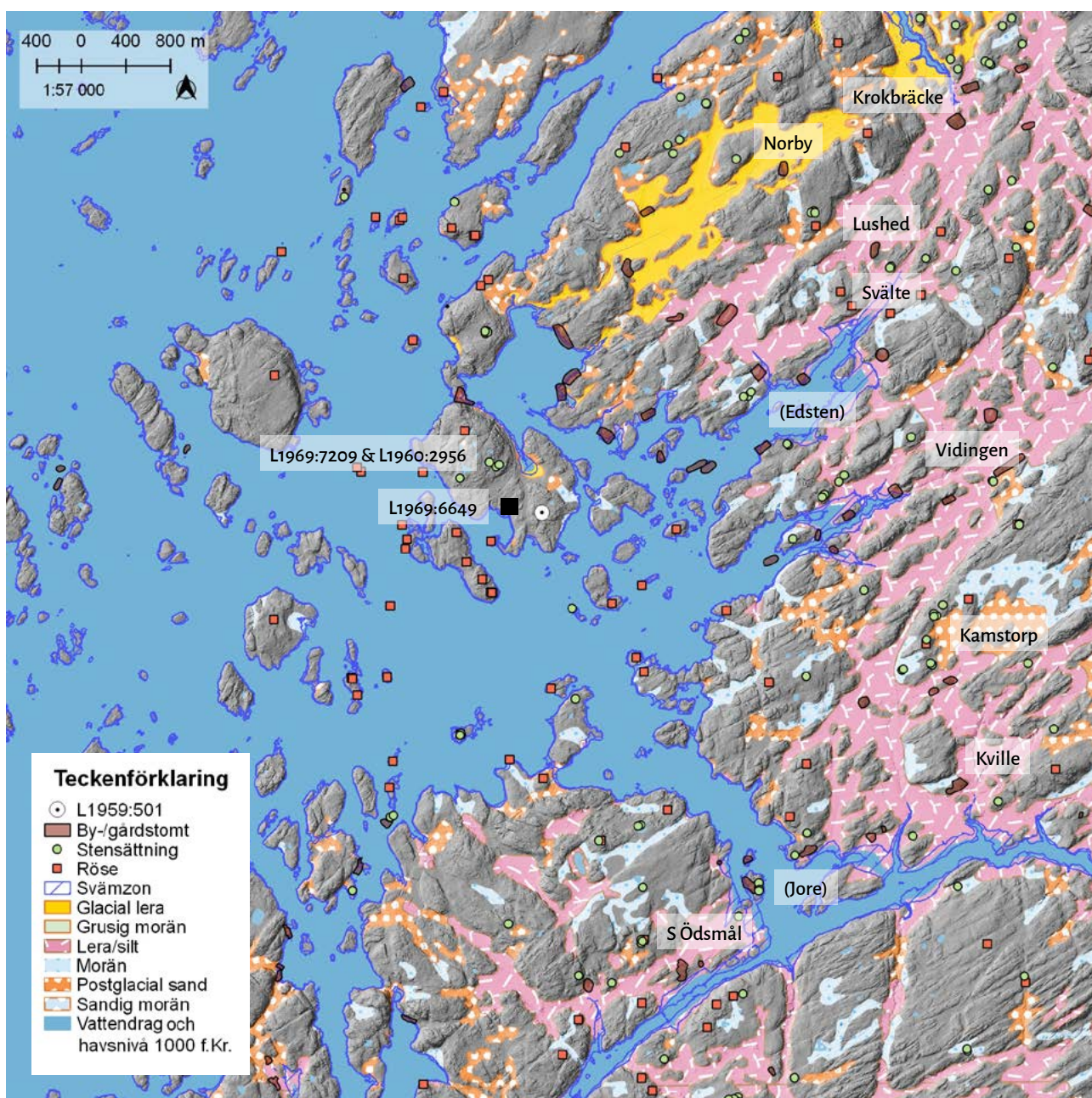

Illustration 1:56. Området kring L1959:501, med en havsnivå som motsvarar cirka 1000 f.Kr, yngre bronsålder. Även en variationszon om +/- 1 meter är inlagd. Denna illustrerar ytor som direkt påverkades av havsnivåns normala variationer, och som alltså inte var lämpliga för odling eller boende. Läget för L1959:501 markeras med en vit prick i kartans centrum. Framställd av Linda Wigert med data från QGIS, Lantmäteriet, SGU och KMR.

hela vägen upp hit.

Strax söder om går Träsvallälven upp förbi Vidingen (och Hjälpstenen). I den södra delen av området går 'Jorefjorden' djupt in, och förgrenar sig mot Södra Ödsmål i sydväst samt mot Kville i öster. Till största del utanför området i söder vidtar Torsbo, med ett stort antal gravar och hållristningar; de rösen som ligger på bergskanterna kring denna del av 'Jorefjorden' ska kanske räk-

nas hit. Mellan Kville och Vidingen ligger Kamstorp, med rikligt med gravar kring ett sandigt parti.

Inslaget av postglacial lera inom analysområdet är påtagligt. Den under bronsålder och framåt ökande andelen ängsindikerande pollen, visar på vikten av betesdjur.¹⁸ Anslående är också mängden rösen på öarna utanför inloppen

¹⁸ Svedhage 1997

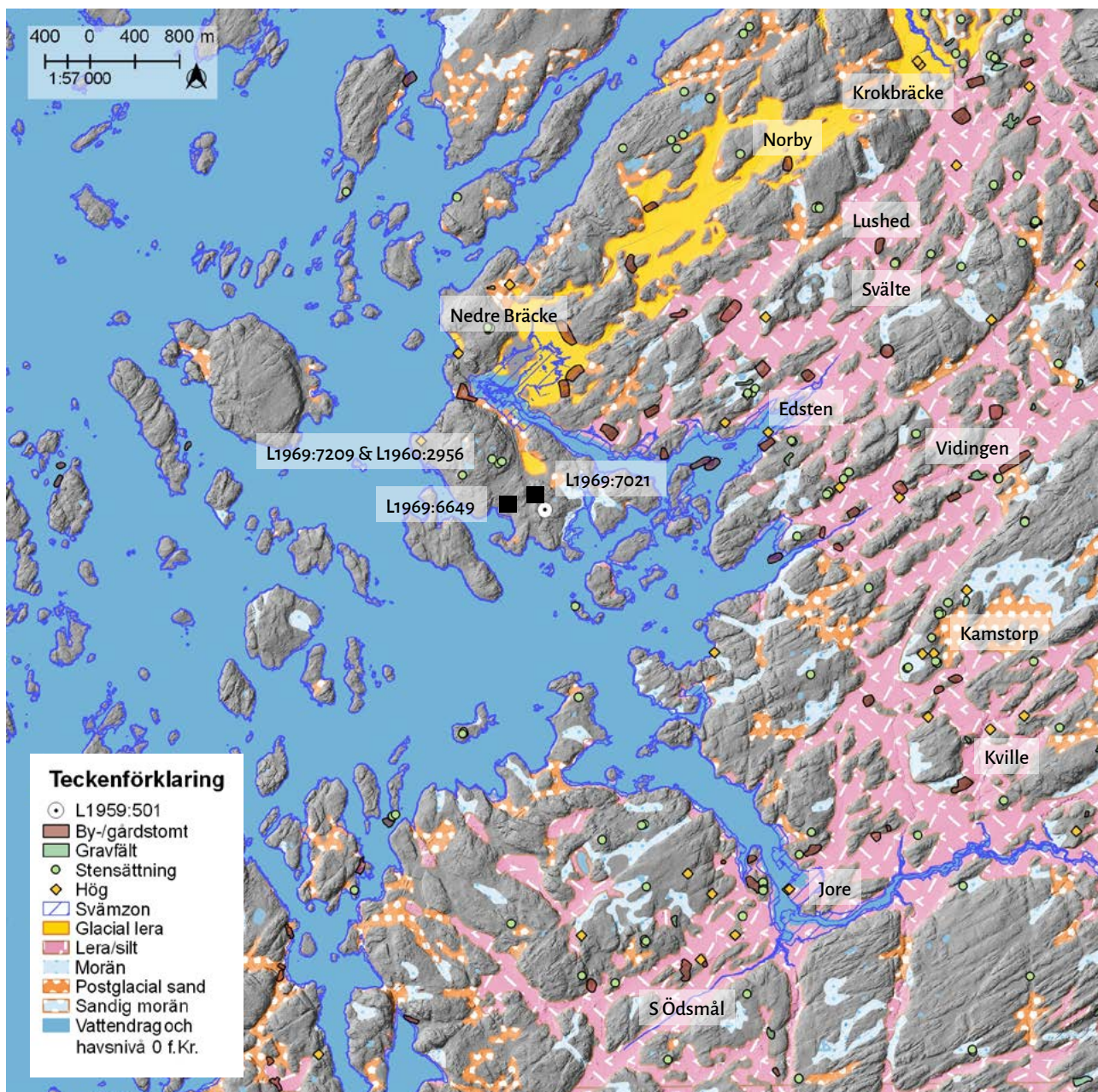

Illustration 1:57. Området kring L1959:501, med en havsnivå som motsvarar förhållandena kring vår tideräkningens början. Även en variationszon om +/- 1 meter är inlagd. Denna illustrerar ytor som direkt påverkades av havsnivåns normala variationer, och som alltså inte var lämpliga för odling eller boende. Läget för L1959:501 markeras med en vit prick i kartans centrum. Framställt av Linda Wigert med data från QGIS, Lantmäteriet, SGU och KMR.

till vikarna och älvarna. Kanske kan dessa förhållanden tolkas som att området har varit ett viktigt – men extensivt brukat – resursområde under bronsålder för jakt/fångst och betesdrift, men endast i mindre utsträckning utnyttjats för odling. De identifierade bosättningskomplexen kan i stort sett betraktas som giltiga, men troligen har kärnområdena legat strax utanför analysområdet, längre åt öster.

L1959:501, samt rösen och övriga stensättningar ligger kring – och vetter mot – inloppen

centralt i analysområdet. Om L1959:501 anlades redan under bronsålder är det troligt att denna plats hörde till detta bosättningskomplex snarare än till Norby. L1959:501 och de snarlika stensättningarna L1969:7209 och L1960:2956 är belägna på samma ö/halvö. Kanske tyder detta på att de är konstruerade av samma grupp människor.

Järnålder

Kring år 0, tusen år senare, har en hel del lerbottnar blottats, och de möjliga betesmarkerna

därmed blivit ännu större, *illustration 1:57*. Under denna period konsolideras jordbruksekonomin.¹⁹

Det är inte otänkbart att L1959:501 anlagts under äldre järnålder. I så fall skulle man kunna sätta anläggandet i samband med de nya möjligheter som havsnivåsänkningarna och de behov jordbrukets förändringar bar med sig. Det är oklart hur gammal bebyggelsen vid Nedre Bräcke är, men det finns gravar och ett litet gravfält på höjderna ovanför. Kanske är Nedre Bräcke en utflyttning från Krokbräcke? Det är tänkbart att en nyetablerad bebyggelse här har kunnat använda de nyligen blottade markområdena, och att territoriet omfattat också det bergsparti där L1959:501 är beläget. En härd i anslutning till gravfältet vid Nedre Bräcke har daterats till förromersk järnålder, men det är oklart om den har någon koppling till gravfältet.²⁰ En härd inom boplatsten L1969:7021 (se del 2 i denna rapport) har daterats till tiden runt vår tideräknings början. Båda härdarna skulle kunna sättas i samband med nya möjligheter för exempelvis betesdrift i detta område. Stensättningarna och stenpackningarna vid L1959:501 skulle i så fall kunna ingå i ett anspråkstagande av dessa områden.

Forskningspotential

Analysen av det vidare landskapsutsnittet har bidragit till en bättre förståelse för själva landskapsutnyttjandet, där stensättningarna och användningen av dem sannolikt kan relateras till användningen och ianspråktagandet av landskapet i stort.

Vad gäller stensättningarna i sig, tror jag att det är nödvändigt att betrakta dem som mer, eller annat, än gravar. Jag tror också att landskapsstudier är en givande väg framåt.

På platser där bevaringsförhållandena för ben etc är ogynnsamma, föreslår MAL mer detaljerade studier av det organiska material som finns, för att försöka utröna om det finns inlagrade

rester från tidigare handlingar, eller om huvuddelen utgörs av recent torvbildning.

Förslag på vidare åtgärder

Undersökningen innebär att fornlämningen L1959:501 är undersökt och borttagen. Inget skydd enligt KML kvarligg.

Värdering av måluppfyllelsen

Att anläggning 7 inte blev framrensad i sin helhet vid förundersökningen, och därmed var till hälften övertorvad och beväxt med träd, insåg vi först när undersökningen var påbörjad. Då inget särskilt framkom vid delundersökningen bestämdes i samråd med länsstyrelsen att inte ta fram den orörda ytan.

Då blocket i anläggning 4 var för stort för att rubba manuellt, togs en liten grävmaskin in för att flytta det. Någon maskinkostnad var inte upptagen i kostnadsberäkningen, vilket innebar att en mindre omfördelning av kostnader inom budget behövde göras.

Om framkomna bottenskikt i anläggningarna var av mer substantiell art, skulle dessa rutgrävas. Då inget framkom som motiverade detta, utfördes ingen rutgrävning.

I övrigt genomfördes undersökningen enligt plan.

Vad gäller de i förväg uppställda frågeställningarna är det några som förblir obesvarade. Det gäller huruvida det fanns gravläggningar i anläggningarna, eller om strukturerna snarare utgörs av andra typer av anläggningar. Varken fyndmaterial eller miljöarkeologiska analyser kunde bidra med definitiva svar. På grund av avsaknaden av daterbara fynd och material är det heller inte möjligt att avgöra mer än mycket svepande när anläggningarna har konstruerats. Konstruktionsförloppet har kunnat definieras med större eller mindre säkerhet i A1 och A4, men när det gäller i vilken följd, eller under hur lång tidsperiod, de enskilda anläggningarna har konstruerats, kan vi bara gissa.

¹⁹ Algotsson m fl 1997

²⁰ Swedberg 2020

Del 2 Undersökning i form av schaktningsövervakning av L1969:7021, boplatssområde från stenålder och järnålder

Syfte

Tanums kommun planerar för ett nytt bostadsområde inom detaljplan Flig 1:6 med flera i Fjällbacka. Detaljplanen berör fornlämning L1969:7021 (RAÄ Kville 732:1), genom att en vägdragning planeras här. Fornlämningen utgörs av ett boplatssområde.

Syftet med undersökningen var att med ett vetenskapligt arbetssätt dokumentera berörd del av fornlämningen. I första hand bedömdes fornlämningen inte påverkas direkt av ingreppet; den arkeologiska schaktningsövervakningen var därmed en försiktighetsåtgärd.

Beslut om arkeologisk undersökning fattades enligt 2 kap. Kulturmiljölagen.

Undersökningsområdet

L1969:7021 utgörs av ett boplatssområde, ursprungligen registrerad 1990, *illustration 2:1*. Registreringen baserades på fynd av flintavslag och spån samt läget. Boplaten är belägen i en slänt med en viss nivåskillnad, mellan 25 och 30 meter över havet. Slänten är också påverkad av två mindre grustag. Topografiskt ovanför boplaten – det vill säga söder om – planar slänten ut till ett sadelliknande läge. Fynden och höjden över havet antyder att det är frågan om en senmesolitisk boplat.

Undersökningsområdet motsvaras av angivet arbetsområde för den väg som planeras väster om boplaten.

Tidigare undersökningar

År 2017 berördes boplatssområdet av en avgränsande förundersökning.²¹ Vid förundersökningen framkom ett mycket sparsamt material av

slagen flinta, men inga anläggningar. I princip samtliga fynd var svallade och många patinerade. De hårdast svallade var de som framkom i morän i de schakt som togs upp på höjden ovanför – söder om – grustagen. Dessa utgjordes också av större flintstycken, eventuellt kärnor. Längre ner i slänten låg lättare fynd som avslag och splitter. Detta skulle kunna indikera en boplat utsatt för översvämning eller transgression. Detta kan i sin tur även förklara den urspolade moränen samt avsaknaden av anläggningar på platsen. Om boplaten varit utsatt för översvämning bör de centrala och västra delarna ha varit de mest utsatta delarna. Det var också dessa som var föremål för den avgränsande förundersökningen.

Som ett resultat av förundersökningen bedömdes boplaten ha varit belägen på en nivå om cirka 30 meter över havet, och kan då tolkas som en mesolitisk boplat. Fynden i sig var alltför svallade eller anonyma för att ge en vägledning till datering. Den avgränsande förundersökningen ledde till att fornlämningens utbredning begränsades i dess västligaste del.

Frågeställningar

Vid förundersökningen konstaterades att nästan samtliga fynd var svallade, och att boplaten troligen varit transgressionsutsatt. Mot denna bakgrund förmodades insamling av flinta och datering av eventuella anläggningar kunna ge ny kunskap om strandlinjeförloppet i norra Bohuslän.

Metod

Undersökningen genomfördes genom att schakt togs upp i den östra delen av arbetsområdet, där det berörde eller angränsade till boplaten. Schakten delades in i sektioner, för att om möj-

²¹ Swedberg 2017

Illustration 2:1. Kartan visar boplatsoområdet beläget i en norrlutning. Även fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar registrerade i Kulturmiljöregistret (KMR) redovisas. © Lantmäteriet.

ligt särskilja svallningsgraden på olika nivåer inom fornlämningen. Fyndinsamling skedde genom handgrävning av framschaktade ytor. Framkomna anläggningar undersöktes och provtogs för vedartsbestämning och datering. Schakt, fynd och anläggningar mättes in med RTK-GPS.

Fältarbetet utfördes av Stig Swedberg och Lisa Börjesson Liljas. Fyndanalys har utförts av

Andreas Toreld och Stig Swedberg med stöd av "Sorteringsschema för flinta".²²

Förmedling

Rapporten är tillgänglig för nedladdning i KMR samt på Kulturlandskapets hemsida. I övrigt genomfördes inga förmedlingsinsatser.

²² Andersson m fl 1978

Undersökningsresultat

Sektioner

Undersökningen genomfördes inom den östra delen av angivet arbetsområde för vägdragning, sektion 1-4 samt 6-7, *illustration 2:2* och *bilaga 6*. Då en anläggning påträffades i anslutning till undersökningsområdets norra gräns togs ett smalare schakt upp norr om undersökningsområdet, sektion 5.

En mindre yta togs även upp öster om undersökningsområdet och inom boplatsen, vid sektion 2-3, då endast ett par meter skilde gränsen för undersökningsområdet från kanten av det intilliggande grustaget. Om denna del lämnats kvar bedömdes det vara stor risk för skada i samband med exploateringsarbetena.

Inom den södra delen av undersökningsområdet togs två ytor upp: en mellan gångvägen och en stengärdesgård, sektion 6, och en söder om gärdesgården, sektion 7.

En av frågeställningarna berörde huruvida det gick att relatera fynd till en forntida strand, varför de topografiskt lägre partierna norrut ansågs viktiga för tolkningen. I väster begränsades ytan av vattenledningschakt.

Inom sektion 1 framkom en hård, vilken provtogs för datering. I och intill denna framkom närmare 60 avslag av flinta, *illustration 2:3*. Sydost om håarden, inom sektion 3 respektive 4, framkom två mindre fyndkoncentrationer med slagen flinta. Den ena innehöll även en knacksten. Inom sektionerna i övrigt framkom ett mindre antal avslag och övrig flinta, några av dessa var svallade.

Inom sektion 5 framkom endast ett par slagna flintor, varav en svallad. Det är troligt att en stor del av schaktet bestod av påfört material i samband med anläggningsarbeten för vattenledningen. Sektion 6 och 7 var fyndtomma.

Anläggningar

En anläggning framkom, vilken utgjordes av en hård, *bilaga 7*. Den var 0,55 x 0,35 meter stor och 0,10 meter djup, *illustration 2:4*. Fyllningen utgjordes av mörkbrun sand med en cirka deci-

meterstorsten i nordväst. Inom anläggningen framkom 13 avslag av flinta.

Fynd

Det påträffades 114 fynd fördelat på 22 fyndposter med en sammanlagd vikt på 1,3 kilo, samtliga utgjordes av litiska artefakter, *bilaga 8*. Fynden framkom framförallt inom sektion 1 och 3-4, på nivån 26-29 meter över havet. Av dessa tillvaratogs 8 fyndposter, då de ansågs viktiga ur funktions- och dateringssynpunkt. Förutom en knacksten av granit var alla fynd av flinta.

Av flintan var fyra stycken svallade (3,5%), samma flintor var även patinerade. Lika många var brända. Det kan noteras att inga av de 35 flintor som påträffades i eller vid håarden A1 var brända. Om håarden och artefakterna var samtida borde åtminstone några flintor uppvisat eldskador. Andelen svallad och patinerad flinta var oväntat låg, jämfört med vad som framkommit vid den tidigare avgränsande förundersökningen av boplatsen, då i princip all flinta var svallad och patinerad.²³

Det framgår tydligt att flinta slagits på platsen. Inom sektion 4 finns det två fyndplatser med avslag som kan passas samman med plattformskärnor. Den ena plattformskärnan (Fnr 21) är troligen ett förarbete till en cylindrisk spånkärna. En tydlig rygg har preparerats fram genom växelvis tillslagning från två plattformar med 90 graders vinkel. Inga spån har dock kunnat framställas och kärnan har övergivits. Kärnan är från en nodul av typen insamlad strandflinta med mycket cortex av kritig krusta kvar. Den innehåller en del inre sprickbildningar som kan vara orsak till att stycket övergavs. Tekniken som används för att framställa cylindriska spånkärnor påminner om den för tillverkning av fyrsidiga yxor. I det här fallet är det dock uppenbart att flintstycket aldrig varit avsett för att tillverka en fyrsidig yxa, därtill är det alltför litet och ojämnt format. I sektion 1 påträffades två avslag (Fnr 4) som uppvisar de typiska attributen för avslag uppkomna vid tillverkning av fyrsidiga yxor

²³ Swedberg 2017

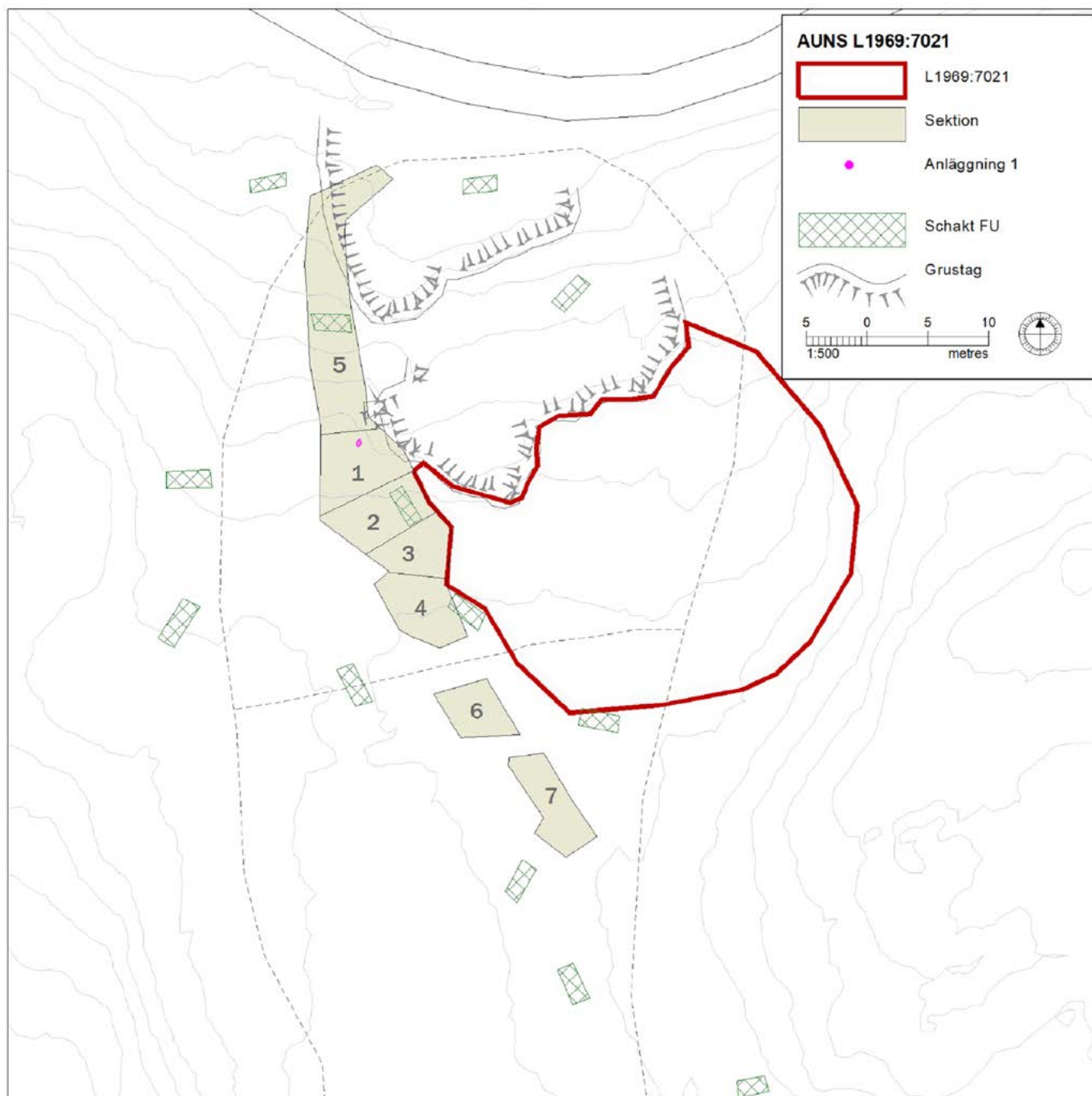

Illustration 2:2. Resultatkarta. Fynden framkom i sektion 1, 3 och 4 på nivån 27-29 meter över havet. Den enda anläggning framkom i sektion 1 på 27 meter över havet. Höjdkurvor = 1 meter. © Lantmäteriet.

alternativt cylindriska spånkärnor. Avslagen har följande attribut: 90 graders plattformsvinkel, markerad slagbuleprofil, spetsoval plattform, indragen impaktpunkt och en rak kurvatur.²⁴ Det finns inga mötande avspaltningsärr.

Av de fynd som vi kategoriserar som redskap framkom fem enkla avslagsskrapor, samtliga i sektion 1, *illustration 2:5 och 2:6*. Fyndnummer 6

utgörs av tre snarlika skrapor påträffade vid A1, *illustration 2:7*. Redskapen har en svagt konvex retusch som stöter samman med en sidokant i ett markerat hörn. Sidokanten har en fin bruksretusch som tyder på att redskapet brukats, möjligen som någon form av kniv eller kombination av kniv och skrapa. Redskapstypen klarar egentligen inte sorteringsschemats definition för varken kniv eller skrapa, men eftersom den konvexa

²⁴ Högberg 1998

Illustration 2:3. Sektion 1 med hård och flinta i centrum. Foto mot sydväst.

Illustration 2:4. Profil av eldstaden i sektion 1. Foto mot syd.

retuschen är placerad i den ända som är motsatt slagbulan valdes kategorin skrapa.

Analysresultat

Analysrapporterna finns att ladda ner på Fornsök, samt på Kulturlandsskapets hemsida.

Vedartsanalys

Ett kolprov från anläggning 1 analyserades av Vedlab, Falun, *Tabell 1*. I provet identifierades kol av ek.²⁵

25 Danielsson 2022

Illustration 2.5. Fynd 7, skrapa med svagt konvext retusch, som möter en eggformad sida. Fotograf: Paula Molander.

Illustration 2.6. Fynd 10, skrapa där skrapretuschen möter en fint retuscherad sida. Fotograf: Paula Molander.

Illustration 2.7. Fynd 6, tre skrapor som alla har en skrapretusch som möter en skarp sidokant med fin retusch/bruksretusch. Fotograf: Paula Molander.

¹⁴C-analys

Kol av ek från anläggning 1 har daterats av CE-DAD, Italien. Kolprovet daterades till 2062±/-40 BP, eller uttryckt i kalenderår 175 f kr- 60 e Kr, det

vill säga övergången förromersk – romersk järn-ålder.²⁶ Se tidsaxeln längst bak i rapporten.

26 Calcagnile 2022

Tabell 1. Vedartsanalys och ¹⁴C-analys

Prov nr	Anl nr	Lämning nr	Vedart *)	Cedad nr	BP-år	Δ13C (‰)	Datering 68,2%*	Datering 95,4%*	Median-värde*	M ö h
1	1	L1969:7021	<u>Ek</u>	LTL22700	2062 ± 40	-26.5 ± 0.2	150 f Kr-6 e Kr	193 f Kr-60 e Kr	72 f Kr	27,1

*) Understruket = daterat material.

*Oxcal v 4.4 Bronk Ramsey (2021)

Tolkning och vidare åtgärder

Tolkning

Fynden från boplatssområdet L1969:7021 har framkommit vid inventering, avgränsande förundersökning och schaktningsövervakning. Boplatsens norra del är påverkad av grustaget, vilket gör platsen svårtolkad. Fynden från denna undersökning visar på två till tre skilda slagplatser med likartad flinta, inom sektion 1 respektive 4.

Inom sektion 1 framkom fem skrapor varav tre med en speciell karaktär, förmodligen en skrapa med en liten prylliknande avslutning av skrapkanten, möjligen med anslutande skäreagg. Det är möjligt att tolka även fynd 7 och 10 som en variant av denna typ.

De tre skraporna med fyndnummer 6 kan representera ett speciellt hantverk, alternativt vara en egen innovation för att skapa ett multiverktyg. En intressant aspekt med skraporna är att det finns en viss likhet med fyndet av en skrapa från boplatsten L2021:5248 knappt 4 kilometer norr om. Det är möjligt att det är en lokal tradition, kanske inom en släkt, eller till och med samma person som gjort dessa skrapor.

Inom sektion 4 framkom två kärnor, centralt respektive i västra delen, samt en knacksten. En av dessa kärnor är troligen ett förarbete till en cylinderkärna.

Inom båda sektionerna förekommer avslag som bör komma från tillverkning av cylinderkärnor. Fynden av de båda kärnorna och avslagen i anslutning till dem representerar rimligen två slagplatser.

Fynden kan med hänvisning till kärnor och avslag dateras till mellan-neolitikum. Se tidsaxeln längst bak i rapporten. Det finns mycket som talar för att de framställts vid ett tillfälle på platsen.

Fynden från den avgränsande förundersökningen skiljer sig åt, från de nu framkomna, genom att de genomgående var svallade. De uppvisade inga daterande drag eller fyndtyper. De tolkades som troligen mesolitiska på grund av höjden över havet och att de var svallade. Denna tolkning kvarstår.

De olikartade resultaten från de båda undersökningarna är uppseendeväckande. En möjlig

tolkning är att fynden från de neolitiska slagplatserna tillkommit vid ett tillfälligt besök på platsen och är lokaliserade till ett fåtal kvadratmeter. Endast sektion 2 överlappade ett av schakten från den avgränsande förundersökningen. Detta var också en sektion med få fynd. Den svallade mesolitiska flintan är däremot spridd över området.

Härden framkom där ungefär hälften av fynden inom sektion 1 framkom. I fält tolkades det som att de kunde vara samtida. Dateringen av härden till järnålder utesluter dock en sådan tolkning. Under järnåldern har platsen haft god utsikt över dalgången i norr och kan ha fungerat som rastplats vid vallning av boskap.

Forskningspotential

Fynden från undersökningen visar på att delar av boplatsten är välbevarad, och boplatsten bör fortsatt ses som potentiellt viktig för att studera strandlinjeförloppet i norra Bohuslän. Vidare visar fynden att boplatsten har potential att skapa ny kunskap om neolitikum, avseende såväl redskapsinventarium som landskapsnyttjande. Härden har potential att bidra till forskningen om det äldre järnålderssamhällets nyttjande av landskapet.

Förslag på vidare åtgärder

Genom den genomförda schaktningsövervakningen anses boplatsten undersökt och borttagen inom arbetsområdet. Öster om arbetsområdet kvarligger fornlämningen, med lagskydd.

För fornlämningar gäller att de förutom själva lämningen även omges av ett så kallat fornlämningsområde. Fornlämningsområdet utgörs av ett så stort område på marken (eller sjöbotten) som behövs för att bevara fornlämningen och ge den tillräckligt utrymme med hänsyn till dess art och betydelse. Fornlämningsområdets storlek avgörs av länsstyrelsen från fall till fall.

Fornlämningar är skyddade enligt 2 kap i Kulturmiljölagen (KML) och genom miljöbalkens generella hänsynsregler, där stor vikt läggs vid hänsyn till kulturlämningar och kulturmiljöer. Ansökan om ingrepp i lämningar lämnas till länsstyrelsen.

Värdering av måluppfyllelsen

Två avvikelser från undersökningsplanen gjordes. Sektion 5 togs upp i norra delen av undersökningsområdet och även en bit norr om detta. Detta ansågs motiverat för att besvara frågeställningar i undersökningsplanen. Sektion 4 utvidgades öster om undersökningsområdet då

det kvarvarande partiet mellan sektionen och grustaget blev rasbenäget.

I undersökningsplanen angavs att sållning av fyndförande lager skulle ske. Detta genomfördes ej då det goda vädret gjorde att fynden framträdde tydligt i de sandiga lagren.

I övrigt genomfördes undersökningen enligt plan.

Källor

Litteratur

Algotsson, Åsa; Swedberg, Stig	1997	<i>Bronsålderns bostättningsmönster</i> . Specialundersökning av världsarvsområdet Tanum. Delrapport I. Bohusläns museum Rapport 1997:11.
Andersson, Stina; Ragnesten, Ulf (red)	2005	<i>Fångstfolk och bönder. Om forntiden i Göteborg</i> . Göteborgs stadsmuseum.
Andersson, Stina; Rex Svensson, Karin; Wigforss, Johan	1978	"Sorteringsschema för flinta." <i>Fyndrapporter 1978</i> . Rapporter över Göteborgs Arkeologiska Musei undersökningar.
Berntsson, Annika	2006	<i>The Isolation of Lake Raftöångstjärnen and its Implications for the Dating of Rock Art in Tanum, Bohuslän, Sweden</i> . Examensarbete i kvartärgeologi. Stockholms universitet. Examensarbete K-10 2006.
Grahn-Danielson, Benjamin och Thoresson, Martin	2013	<i>Flig 1:6 Kville socken, Tanums kommun. Arkeologisk utredning</i> . Kulturhistoriska rapporter 175. Rio Kulturkooperativ.
Högberg, Anders	1998	<i>Manual till referenssamling för flinta. Analys av avslag från tillverkning av fyrsidiga yxor och bifacialt dolkämne</i> . Utarbetad inom ramen för projektet Öresundsförbindelsen. Statsantikvariska avdelningen Malmö Museer.
Munkenberg, Betty-Ann	2004	"Monumentet i Svarteberg." S 17-70 i: <i>Gravar och ritualer. Projekt Gläborg-Rabbalshede 3: bygden innanför fjordarna</i> . Red. Claesson och Munkenberg. Kulturhistoriska dokumentationer nr 15. Bohusläns museum.
Påsse, Tore	2001	<i>An empirical model of glacio-isostatic movements and shore level displacement in Fennoscandia</i> . SKB R-01-41. Swedish Nuclear Fuel and Waste Management Co.
Swedberg, Stig	2017	<i>Kville 732:1 och 1488, Tanums kommun, Västra Götalands län. Arkeologisk förundersökning av boplatz från stenålder och gravanläggningar från metalltid</i> . Kulturlandskapet rapporter 2017:8. Kulturlandskapet.
Swedberg, Stig	2020	<i>Kville 608:1 och 734:1, Tanums kommun, Västra Götalands län. Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning av gravfält från järnålder samt boplatz från mellanneolitisk tid</i> . Kulturlandskapet rapporter 2020:4.
Svedhage, Krister	1997	<i>Tanumslätten med omgivning</i> . Specialundersökning av världsarvsområdet Tanum. Delrapport III. Bohusläns museum Rapport 1997:13.
Wigert, Linda	2021	<i>Tanum L1959:4855, L2019:5359 och L2019:5360, Tanums kommun, Västra Götalands län. Arkeologisk undersökning av tre stensättningar från brons- och järnålder</i> . Kulturlandskapet rapporter 2021:9.
Östlund, Annika	2020	<i>Herrestad 210:1, Uddevalla kommun, Västra Götalands län. Arkeologisk undersökning av stensättning från järnålder</i> . Kulturlandskapet rapporter 2020:2.

Digitala källor

Kulturmiljöregistret Fornsök, <https://app.raa.se/open/fornsoek/>

Ej publicerade källor

Calcagnile, Lucio	2022	<i>Results of Radiocarbon Dating</i> . Rif.CEDAD: 2022_0238. Dat 29 november 2022.
Danielsson, Erik	2022	<i>Vedartsanalyser på material från Västra Götalands län, Tanum, Kville L1959:7201</i> . Vedlab rapport 22047.
Eriksson, Samuel	2017	<i>Markkemi- och fysikaliska analyser av prover från Raä 1488, Kville sn., Tanums kommun, Bohuslän</i> . MAL Rapport nr 2017-041

Östman, Sofi; Linderholm, Johan; Eriksson, Samuel	2023	<i>Miljöarkeologisk analys av prover från ett gravfält inom L:1959:501, Raä Kville 1488, Kville socken, Tanum kommun, Bohuslän. MAL Rapport nr 2023-008</i>
--	------	---

Muntliga källor

Brorsson, Torbjörn (KKS)	2022-06-20	Ang den framkomna keramiken.
--------------------------	------------	------------------------------

Bilagor

1. **Sektioner FU + SU L1959:501**
2. **Anläggningar L1959:501**
3. **Delstrukturer L1959:501**
4. **Fyndlista L1959:501**
5. **Miljöarkeologiska analyser L1959:501**
6. **Sektioner L1969:7021**
7. **Anläggning L1969:7021**
8. **Fyndlista L1969:7021**

Sektion nr	Anläggning nr	Skede	Längd (m)	Minsta djup (m)	Största djup (m)	Lager	Fynd	Prov
1	2	FU 2017	0,5	0	0,3	Stenarna i huvudsak lagda direkt på berget, men mellan stenarna finns en 3-4 cm tjock fyllning av skogsförna. Även en tunn jordhorisont under de understa stenarna (troligen skapad av rötter).	-	Ja
2	4	FU 2017	2	0	0,35	Jordlager mellan stenar. Stenarna ligger direkt på rotmattan över berget.	-	Ja
3	5	FU 2017	0,8	0,03	0,3	Fyllning endast av rotmatta under stenarna, dock en aning kompakt kring mitten av anläggningen.	-	Ja
4	8	SU 2022	0,85	0	0,07	Oregelbunden gles stenpackning ovan tunn rotmatta och berg. Stenar 0,07-0,4 m st. samtliga på samma nivå. 0-0,04 m humus med mycket rötter, därunder berg. Inget av intresse noterades.	-	Ja
5	8	SU 2022	1,4	0,02	0,06	Stenar i ytan över hela, samt två ngt mer koncentrerade stenpackningar: 1) centralt mot profil i SV; 2) i utstickande skreva åt NV. 2) var inte packad med stenar ner till berg utan skrevan var jordfylld. 1) hade två lager sten, det undre med mindre sten. Mot profilen en skreva med mer kompakt grusig jord. I profil vid packningen syns sten ned till berget. Ca 20 st stenar, 0,05-0,5 m st.	-	Ja
6	8	SU 2022	0,95	0,02	0,15	0-0,15 m humus med rötter, därunder berg. Stenar 0,08-0,4 m stora. Stenarna ligger i koncentrationer men inte tätt packade. En mindre stenpackning mot en större sten i S delen. I botten en fördjupning i berget. Inget av intresse noterades.	-	Ja
7	4	SU 2022	1,7	0,11	0,18	NO delen: Ca 0,1-0,2 m dj, varav ca 0,7-0,11 m tj småstenpackning i botten, i upp till 4lager. Över detta större stenar. Mellan stenarna humus. SV delen: Ca 0,02-0,11 m dj, humus med större stenar. Inom ytan för 4:4 iakttogs stora mängder krossad kvarts.	Krossad kvarts	Ja
8	7	SU 2022	2,2	0,02	0,35	Fyllning av stenar 0,05-0,3 m stora. Relativt tätt packade i den V djupa delen, glest och mindre sten i O där berget kommer direkt under stenarna. Gruslager i botten i O. Mycket rötter i V delen.	-	Ja

Anl nr	Typ	Beskrivning	Fyllning	Fynd	Undersöknings-status
1	Stensättning	Stensättning, nu oregelbunden, ca 5x4,5 m stor (NV-SO). Varierande djup/höjd beroende på det underliggande bergets form: från 0,02 m till 0,35 m på djupaste stället. Innanför kantkedjan 0,15-0,35 m djup. Om även blocken räknas med är den maximala höjden 0,6 m. - I den S och V delen rest av eventuell kantkedja av 0,2-0,3 m stora stenar. Vissa av kantenstenarna är placerade ovanpå småstenpackningen (1:4), andra omedelbart på berget. - I den SV delen av anläggningen fanns ett block kring vilken en ca 1,8x1,4 m stor, tät stenpackning av likformade runda stenar, ca 0,05 m stora, konstruerats (1:1). - Innanför kantkedjan, i anläggningens SV del, fanns antydning till en mindre, rund struktur i form av en inre kantkedja, ca 1,4 m stor. Ev skador: I den NV delen växte tidigare en tall, dess rötter har troligtvis påverkat stratigrafien i detta parti. Markduken hade vuxit fast i underlaget, en del stenar i anläggningens periferi kan ha rubbats då markduken togs bort.	Rundade stenar, i 1-3 lager, med jord mellan, rotmatta i botten i vissa delar. Stenarna var tät lagda och ofta svåra att ta loss. Olika storlekar på stenarna i olika delar och lager. Större sten vid ytan, mindre stenar därunder. Mycket småsten i understa skiktet. Jordinslaget bestod av humös mörk jord med inslag av finkornigt grus, trol resultat av vittrade stenar. - I S delen fanns ett undre lager med småsten (1:4), ca 0,03-0,07 m stora, som var cirka 0,07-0,2 m djupt. Över dessa fanns större stenar, ca 0,1-0,4 m stora. - Småstenpackningen (1:4) fortsatte utanför kantkedjan ca 1,2 m åt SV, anläggningen var ca 0,12-0,15 m djup i detta parti, och småstenpackningen ca 0,07 m djup. Ytterligare mot SV fanns en tunn och gles stenpackning (utan småsten) med mörkfärgad humus. - Den NO delen var 0,01-0,2 m djup. I detta parti saknas småstenpackningen, endast större stenar, ca 0,1-0,25 m stora, fanns. - Den NV delen var 0,12-0,2 m djup (oräknat block). Även här saknades småstenpackningen. I denna del fanns fem block, 0,5-0,8 m stora. Under två block fanns stenpackning, medan tre låg direkt på berget med endast ett tunt lager humus eller rotmatta under. Under blocket längst i Ö fanns en fördjupning i berget, 0,6x0,4 m stor, 0,1-0,15 m djup. Fyllning av humus. Rötter och en stenpackning av 0,05-0,1 m stora stenar. - I botten på det djupaste stället, under krysset i kryssprofilen, fanns underst ett litet lager med hårt packat grus.	- Två avslag av flinta kom i anslutning till stenpackningen (1:1) kring blocket i SV delen. - Inom den SO delen framkom två flintor, möjligen naturliga. - I anslutning till blocken i den NV delen frakom en skärva rödgods, och i anslutning till blocket med stenpackningen kring i den SV delen, kom ytterligare en skärva rödgods, båda från samma kärl.	Helt undersökt
2	Stenpackning	Stenpackning, oregelbunden, ca 2,1x1,2 m stor (NO-SV). Varierande höjd, 0,03-0,3 m. Berggrunden under var relativt plan. Inga fynd eller strukturer noterades. Vid FU bedömdes denna anläggning som 'grav övrig', och tolkades bestå av utkastad sten från A1. När lös sten avlägsnats vid SU framträdde emellertid en prydlig men oregelbunden stenpackning.	Stenar i ett lager, rundade, 0,03-0,27 m stora samt ett block 0,6 x 0,35 x 0,3 m stort. Mellan stenarna mörkfärgad humus med inslag av finkornigt grus, max 0,07 m djupt. Underst mot berget en tunn rotmatta.	--	Delundersökt
3	Utgår	Närmast cirkelformad stenkrets av stenar 0,05-0,2 m stora, huvudsakligen 0,1 m. Ett tomrum i mitten utan fyllning. Ett antal lösa stenar i anslutning. Troligen flyttade. Denna struktur är sannolikt resultat av aktiviteter i senare tid.	--	--	Ej undersökt

Anl nr	Typ	Beskrivning	Fyllning	Fynd	Undersöknings-status
4	Stenpackning	Stenpackning, oregelbunden, ca 7,2 x 3 m stor (NO-SV). Efter undersökning har tre delar utkristalliserats. Även mellan dessa finns gles stenpackning. - 4.1 en liten stenpackad skreva, 1,5 x 0,3 m stor och ca 0,1 m djup. - 4.2 en stenpackning kring ett block. Blocket var 0,9 x 0,75 x 0,8 m stort. Stenpackningen var ca 1,4 x 0,8 m stor (NV-SO), 0,08-0,4 m hög, och framför allt i NO pryldigt uppbyggd kring blockets bas. Under blocket fanns ingen stenpackning. - 4.4 en avlång stenpackning, 3,6 x 0,7 m stor, och ca 0,11 m hög. Denna del snittades endast. - Delvis liggande under 4:4 fanns en packning med småsten, 1:4, som även var för handen i A1. Ev skador: Markduken hade vuxit fast i underlaget, en del stenar i anläggningen kan ha rubbats då markduken togs bort.	Stenar 0,05-0,5 m stora, huvudsakligen 0,15-0,2 m. - 4.1. Stenar ca 0,2 m stora, och av mer enhetlig storlek än i A4 i övrigt. - 4.2. Ca 40 stenar, 0,05-0,28 m stora. SO om blocket ligger stenarna i i-3 luftiga lager, annars i i-2 lager. NO om och precis intill blocket finns en mer tydlig och homogen stenpackning. SV om blocket stenar och torvig humus, därunder berg. N om blocket stenar och grusig sandig humus. Troligen har stenarna placerats direkt på berget. - 4.4. Stenar och humus. Rikligt med krossad kvarts i fyllningen. Eftersom så inte var fallet i någon annan anläggning bör den vara medvetet utströdd.	- Under blocket i 4:2 fanns större och mindre kvartsbitar, oklart om dessa är naturliga eller dtilagda. - Inom 4:4 framkom rikligt med krossad kvarts. - I stenpackningen inom A4 framkom ett avslag av flinta.	Delundersökt
5	Stensättning	Stensättning, oval till rund, ca 2x1,5 m stor (NO-SV) och 0,01-0,15 m hög. Oklart hur många stenar som ingått, men uppskattningsvis ca 120 st. Osäkert utseende. De stenar som vid FU bedömdes vara kantstenar (dessa var lite större, ca 0,25-0,4 m stora). Låg lite löst, delvis ovanpå andra stenar, varför dessa inte bedömdes utgöra (en primär) kantkedja. En alternativ kantkedja identifierades. Dennas utbredning var ca 1,8x1,4 m stor (un O-V), och bestod av 13 st 0,15-0,3 m stora stenar, placerade på berget. I SO saknades kantkedja, trol borttagen vid FU.	Rundade stenar och sandig humus. Stenar 0,08-0,45 m stora, i allmänhet ca 0,15-0,25 m stora. Stenar 1-3 lager, i allmänhet 1 lager; om det var 2-3 lager bestod dessa av mindre stenar. Under stenarna sluttade berget ngt åt SV vid en mindre spricka som löpte i NV-SO riktning; i detta parti fanns ca 0,05 m humus under stenarna, i övrigt fanns endast en tunn rotmatta och grusig humus under stenarna.	--	Helt undersökt
6	Stenpackning	Oregelbunden ansamling stenar, cirka 1,9 x 0,6 m stor (NV-SO), som eventuellt utgör utkastlager från kringliggande anläggningar. Den kan emellertid utgöra resterna av en medveten konstruktion: Formen på anläggningen överensstämmer helt med en grund fördjupning där vatten samlas vid regn, varför det är tänkbart att en stenpackning konstruerats här. Inga fynd påträffades.	Ingående stenar var 0,05-0,4 m stora (huvudsakligen mindre). Fyllningen innehöll ca 5 liter skärvig sten – möjligen ett resultat av uppvärmning - och övriga 20 liter sten känns vittrad. Även den underliggande bergytan uppvisar tecken på uppvärmning. MK-analys tyder dock inte på tidigare uppvärmning. Stenarna var lagda direkt på berget med endast tallföma emellan.	--	Helt undersökt
7	Stenpackad skreva	Skreva med gles stenpackning och mörkfärgad humus. Oregelbunden form. Ca 4,1 m lång (NV-SO), bredden uppskattningsvis ngt liknande (endast delvis framrensad vid undersökning). Något oklar övergång mot A5. - En sektion undersökt; här var anläggningen 0,3 m som djupast. Inga särskilda iakttagelser gjordes vid undersökning. Inga fynd framkom.	Stenar 0,05-0,3 m stora, samt ngt sandig humus. - <u>Sektion 8</u> : Stenar relativt tätt packade i den V djupa delen. Glest och mindre sten i O där berget kommer direkt under stenarna. Gruslager i botten i O. Mycket rötter inom V delen.	--	Delundersökt

Anl nr	Typ	Beskrivning	Fyllning	Fynd	Undersöknings-status
8	Stenpackad skreva	Grund stenpackad skreva, ca 9 x 3 m stor (N-S). I ytan ett glest lager sten. Några block låg över mindre stenar. I O låg stenen mot en bergklack. Stenar 0,05-0,9 m stora, i allmänhet 0,05-0,3 m stora. Stenen delvis lagd på berg. Mellan stenarna torvig humus, delvis grusig (vittrad sten). Belägen i en svag V-sluttnings. - Tre sektioner undersökta, och två block undanvälda. Inga iakttagelser gjordes vid undersökning. Inga fynd framkom.	Fyllningens djup varierade mellan 0,02 och 0,15 m. Stenar, 0,05-0,5 m stora, i 1-2 lager. - <u>Sektion 4</u>: N delen. Oregelbunden gles stenpackning i ett lager, ovan tunn rotmatta och berg. Fyllningen 0-0,04 m djup. Stenar 0,07-0,4 m stora, samt humus med mycket rötter, därunder berg. - <u>Sektion 5</u>: S delen. Oregelbunden mer eller mindre gles stenpackning i 1-2 lager, med mindre stenar i det undre lagret. Djup 0,02-0,06 m. Ställvis sten ner till berget, ställvis jord mellan sten och berg. Ca 20 stenar, 0,05-0,5 m stora. - <u>Sektion 6</u>: Mittendelen. Djup 0-0,15 m. Stenar, 0,08-0,4 m stora, humus med rötter, därunder berg. Stenarna ligger i koncentrationer men inte tätt packade. - <u>Block 1</u>: 0,6x0,45x0,2 m stort, löst liggande på 4-5 små stenar. Därunder 0,01-0,03 m vittrad sten, humus och rotmatta. - <u>Block 2</u>: 0,55x0,4x0,35 m stort. Vila på tunt lager humus med enstaka små stenar, därunder berg.	--	Delundersökt

Del- struktur	Hemvist	Typ	Form yta	Beskrivning	Tolkning	Undersöknings- status
1:1	A1, SV kvarten	Sten- packning	Rundad	Välkonstruerad stenpackning av likstora rundade stenar kring block. Stenarna är inte lagda på varandra, utan snarare nedkilade, med början mot blocket och därefter utåt. Även under blocket finns småsten (1:4).	Blocket är placerat ovanpå stenpackning, med en prydlig stenpackning kring sin bas. Utgör eventuellt del av ursprunglig konstruktion, alternativt del av omkonstruktion/påkonstruktion.	Undersökt
1:2	A1, NO kvarten	Sten- packning	Oregelbunden	Stenpackning med avgränsning mot bergskant i NO. Rundad ytterkant mot NO. Stenar 0,05-0,25 m stora. Flera skärviga stenar vid rensning.	Troligen samma som 1:3, och samma som den stenpackning som i den S delen av anläggningen ligger ovanpå småstenpackningen 1:4. Utgör troligen del av ursprunglig konstruktion.	Undersökt
1:3	A1, NV kvarten	Sten- packning	Oregelbunden	Under decimeterstora stenar framkom en packning med mindre stenar. Avgränsning mot profil i S öklar pga av större sten i ytan. Vid rensning noterades några mindre skärvstenar.	Troligen samma som 1:2, och samma som den stenpackning som i den S delen av anläggningen ligger ovanpå småstenpackningen 1:4. Utgör troligen del av ursprunglig konstruktion.	Undersökt
1:4	A1, S halvan	Småsten- packning	Oregelbunden	Lager med små stenar, understa lagret i S halvan av A1 samt angränsande del i A4 (4:5). Mellan stenarna finns fin humus, delvis sandig-grusig av vittrade stenar.	Samma som 4:5. Bör utgöras av den allra första konstruktionsfasen. Har eventuellt haft som syfte att jämna ut underlaget inför en egentligstensättning med kanststenar.	Undersökt
4:1	A4	Sten- packning	Oregelbunden – oval	Stenpackad liten skreva, 0,1 m djup. Fyllning av stenar och sandig humus.	Eventuellt en egen konstruktion då de ingående stenarna var av enhetlig storlek.	Undersökt
4:2	A4	Sten- packning	Oregelbunden	Stenpackning kring block. Blocket är 1,1 x 0,9 x 0,8 m stort. En stenpackning finns kring blockets bas i NV till SO (mot A1). Tydlig avgränsning mot O, S och V. Diffus avgränsning mot N. Stenpackningen är totalt ca 1,4-0,8 m stor och 0,1-0,5 m dj, och består av mer än 50 stenar, ca 0,05-0,28 m stora och mestadels rundade. Förutom stenar består fyllningen av mörkfärgad humus, delvis grusig (vittrade sten). SO om blocket ligger stenarna i 3-4 delvis luftiga lager, annars i 1-2 lager. Under blocket finns ingen stenpackning, utan stenarna är packade kring blockets bas. Troligen är stenarna placerade direkt på berget till största del.	Det är möjligt att blocket står på 'ursprunglig' plats. Stenpackningen är konstruerad mot blockets bas.	Undersökt
4:3	A4			Avgränsning mellan 4:2 och 4:4.		
4:4	A4	Sten- packning	Avlång – oval	Stenpackning, intill 0,11 m hög. Syns som en tydlig koncentration av sten i ONO-VSV riktning. Även tydligt avgränsad mot A1. Sten lagd i 1-3 lager. Riktigt med krossad kvarts i fyllningen.	Troligen konstruerad vid ett avskilt tillfälle, då krossad kvarts inte fanns i övriga anläggningar.	Delundersökt
4:5	A4	Sten- packning	Oregelbunden	Utbredning av mängder av småsten ca 0,02-0,07 m stora, fler ju djupare mot berget. Längre upp även större stenar, upp till 0,15 m stora, 0,15 m djupa. Förutom sten även siltig sandig smågrusig humus, trol tv o vittrade sten/berg.	Samma lager som 1:4. 1:4 + 4:5 har eventuellt lagts ut för att jämna till berget innan den egentligastensättningen (A1) konstruerades.	Delundersökt

Fyndlista. Fastighet Fjällbacka 176:124, L1959:501, Kville socken, Tanum kommun, Västra Götalands län. Projekt nr 22031 AUN.												
Fynd nr	Material	Sakord	Undertyp	Hemvist	Lager	Antal	Vikt (g)	Kommentar	Fyndstatus	Svallad	Patinerad	Fragmenteringsgrad
1	Flinta	Avslag	-	A1, SV kvarten, 1:1	Vid rensning.	1	3,3	Möjligen bränd.	Ej tillvaratagen	1	1	-
2	Lera	Kärl	Rödgoods	A1, NV delen	Vid rensning, i anslutning till blocken.	2	26	Vit glasyr med brun dekor.	Ej tillvaratagen	-	-	Skärvor
3	Flinta	Avslag	-	A1, SV kvarten, 1:1	Under större sten, ovan jord och småstenspackningen (1-4).	1	0,9	Ljusgrå finkornig flinta, lätt svallad.	Ej tillvaratagen	1	0	-
4	Flinta	Övrig	-	A1, S profilbänken	Under sten.	1	21	Ev naturlig. Lätt svallad. Delvis slagen efter patinering.	Ej tillvaratagen	1	1	-
5	Flinta	Övrig	-	A1	SO kvarten.	1	7,3	Ev naturlig. Lätt svallad. Med krusta.	Ej tillvaratagen	1	1	-
6	Kvarts	Krossad kvarts	-	A4, 4:4, S profilbänken	Vid undersökning.	-	147	Endast ett urval insamlat.	Ej tillvaratagen	-	-	-
7	Kvarts	Krossad kvarts	-	A4, 4:4, sektion 7	Vid undersökning.	-	75	Endast ett urval insamlat.	Ej tillvaratagen	-	-	-
8	Kvarts	Krossad kvarts	-	A4, 4:2	Under blocket.	-	15	Endast ett urval insamlat.	Ej tillvaratagen	-	-	-
9	Flinta	Avslag	-	A4	Stenpackning i N delen.	1	4,8	Med krusta.	Ej tillvaratagen	-	-	-

Bilaga 5 – Miljöarkeologiska analyser L1959:501

MAL nr	Prov nr	Anl	Hemvist	MS	CitP	XRF	PCA-modell
22_0031_013	13	A1	Anl 1 no delen, profilbänk	54	22		Recent?
22_0031_014	14	A1	Anl 1 no delen, profilbänk	21	21		Naturligt?
22_0031_025	25	A1	Anl 1 nv delen, profilbänk	48	23		Recent?
22_0031_020	20	A1	Anl 1 nv delen, under block	132	37		Recent?
17_0033_012	FU 13	A1	NV delen	182	28		
22_0031_027	27	A1	Anl 1 s delen, kantkedja, profilbänk	12	18		Naturligt?
22_0031_028	28	A1	Anl 1 s delen, kantkedja, profilbänk	103	42		Kultur?
22_0031_010	10	A1	Anl 1 so delen	16	21	Sn	Naturligt?
22_0031_011	11	A1	Anl 1 so delen	19	15		Naturligt?
22_0031_015	15	A1	Anl 1 so delen, profilbänk	25	28		Recent?
22_0031_023	23	A1	Anl 1 so delen, profilkrysset	83	34		
22_0031_024	24	A1	Anl 1 so delen, profilkrysset	62	42	Co	Naturligt?
17_0033_011	FU 12	A1	Centrala delen	35	43		
22_0031_031	31	A1	Anl 1 so delen, under stor platt sten	40	18		Naturligt?
22_0031_012	12	A1	Anl 1 sv delen	40	24		Naturligt?
22_0031_018	18	A1	Anl 1 sv delen, under sten	84	33		
17_0033_006	FU 6	A1	SV delen	24	20		
17_0033_010	FU 11	A1	SV delen	79	32		
22_0031_021	21	A1	Anl 1 v delen, profilbänk	20	58		Naturligt?
22_0031_016	16	A1, 1:1	Anl 1 sv delen	79	117		
22_0031_019	19	A1, 1:1	Anl 1 sv delen, under sten mot berg	49	128		
22_0031_007	7	A2	Anl 2 södra halvan	162	71	Pb/As	
17_0033_004	FU 4	A2	S1	221	73		
17_0033_005	FU 5	A2	S1	200	101		
22_0031_017	17	A4	Anl 4 n delen, profilbänk	28	29		Recent?
22_0031_026	26	A4	Anl 4 profilbänk i S7, under sten mot berg	51	18		Naturligt?
22_0031_001	1	A4, 4:2	Anl 4 profil	171	38	Pb/As	Kultur?
22_0031_008	8	A4, 4:2	Anl 4 under större sten	238	30		Kultur?
22_0031_030	30	A4, 4:2	Anl 4 under block	630	32	Cu	
22_0031_009	9	A4, 4:4/4:5	Anl 4, 4:4 / 4:5, S7	11	16		Recent?
17_0033_007	FU 8	A4	S2	235	82		
17_0033_008	FU 9	A4	S2	174	69		
17_0033_009	FU 10	A4	S2	173	52		
22_0031_002	2	A5	Anl 5 under sten nära ev kantkedja	167	88	Pb/As	
22_0031_003	3	A5	Anl 5 under sten strax innanför ev kantkedja	270	57	Pb/As	Kultur?
22_0031_032	32	A5	Anl 5 under kantkedjesten	204	38	Sn	Kultur?
22_0031_033	33	A5	Anl 5 under kantkedjesten	177	39		Kultur?
17_0033_016	FU 17	A5	Över berg, S3	233	75		
17_0033_017	FU 18	A5	Över berg, S3	277	134		
17_0033_001	FU 1	A6	I profil	180	55		
17_0033_002	FU 2	A6	I profil	166	48		
17_0033_003	FU 3	A6	I profil	145	68		
22_0031_022	22	A7	Anl 7, S8	7	48		Naturligt?
17_0033_013	FU 14	A7		15	23		
22_0031_004	4	A8 S4	Anl 8 n delen, S4	919	25		Kultur?
22_0031_006	6	A8 S5	Anl 8 mittendelen, S5	77		Cu	
22_0031_029	29	A8	Anl 8 mittendelen, under block	149	24		Kultur?
22_0031_005	5	A8 S6	Anl 8 s delen, S6	70	17		Recent?

Svart text: MAL rapport 2023_008 (Undersökning)

Röd text: MAL rapport 2017-041 (Förundersökning)

Gröna markeringar: Ev kulturpåverkan enl PCA-modellen.

Röda och brandgula markeringar: Värden MAL velat dra uppmärksamhet till.

Gula markeringar: Liknande värden från förundersökningen.

Bilaga 6 – Sektioner L1969:7021

Sektion nr	Längd m	Bredd m	Minsta djup m	Största djup m	Markslag	Jordart	Beskrivning	Anl	Fynd	Prov	Kommentar
1	4	3	0,4	0,45	Skog	Sand	0-0,10 förna; sand till botten.	Ja	Ja	Ja	VA-schakt i väst.
2	4	3	0,4	0,45	Skog	Sand	0-0,10 förna; sand till botten.	-	Ja	-	VA-schakt i NV-hörnet.
3	4	3	0,3	0,3	Skog	Sand	0-0,10 förna; sand till botten.	-	Ja	-	
4	4	3	0,35	0,35	Skog	Sand	0-0,10 förna; 0,10-0,20 sand; grusig sand till botten.	-	Ja	-	VA-schakt i väst. Fynd vid lätt mörkfärgad jord.
5	4	3	0,3	0,5	Skog	Sand	0-0,10 förna; 0,10-0,20 sand; grusig sand i botten. Påfört?	-	Ja	-	VA-schakt i väst.
6	5	5	0,25	0,25	Skog	Sand	0-0,10 förna; grusig sand till botten.	-	-	-	
7	4	3	0,25	0,25	Skog	Sand	0-0,10 förna; grusig sand till botten.	-	-	-	

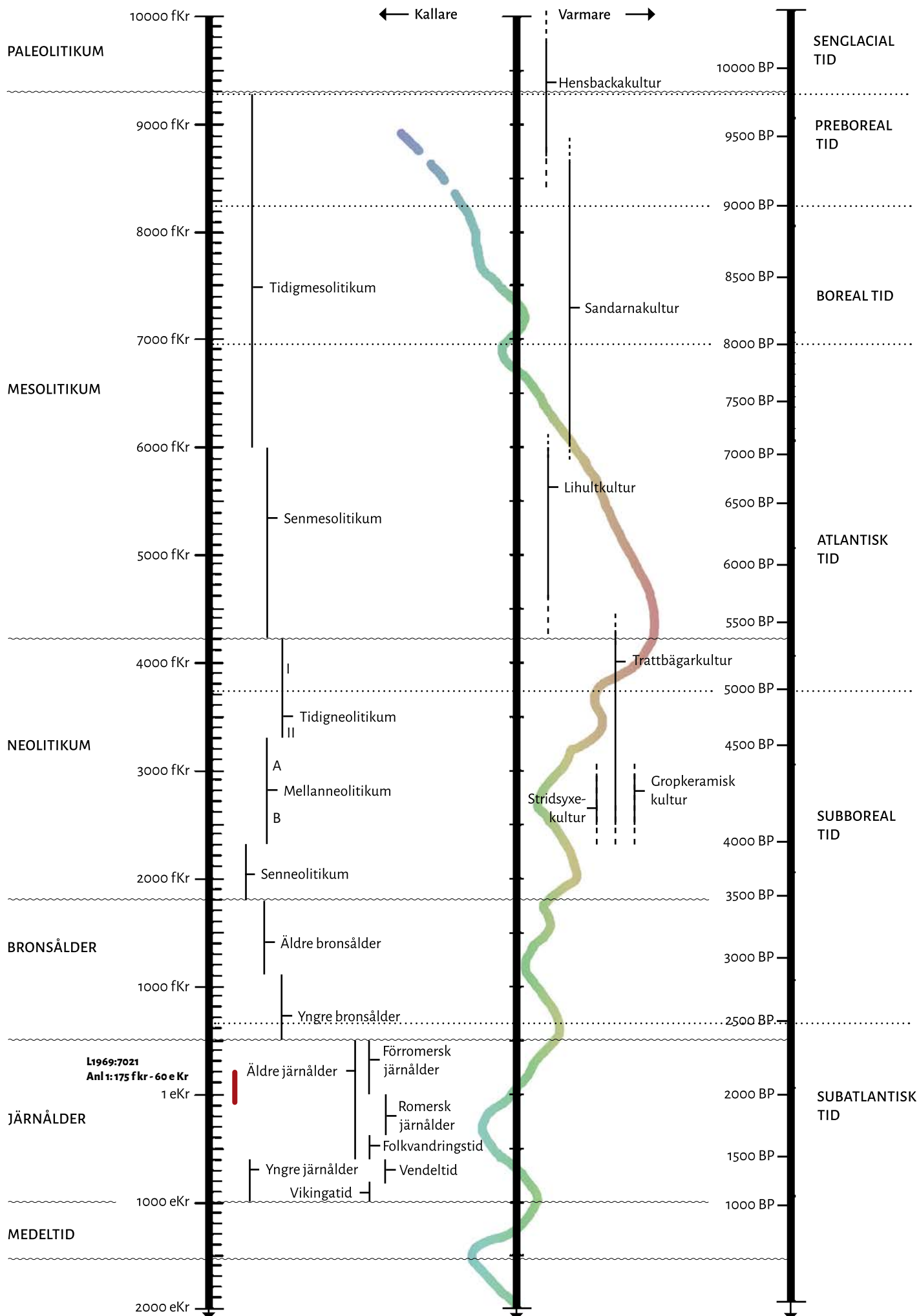
Bilaga 7 – Anläggning L1969:7021

Anl nr	Hemvist	Typ	Form	Djup under markyta (m)	Beskrivning	Fyllning	Status	Kommentar	Möh
1	Sektion 1	Härd	Oval	0,1	0,55 x 0,35 m stor och 0,10 m djup. Sten ca 0,10 m stor i västra delen.	Mörkbrun sand med kol.	Undersökt	Flest flintor i SV.	27,1

Fyndlista. Fastighet Fjällbacka 208:3, L1969:7021, Kville socken, Tanums kommun, Västra Götalands län. Projekt 22041 AUNS.											
Fynd nr	Material	Sakord	Undertyp	Hemvist	Lager	Antal	Vikt (g)	Kommentar	Fyndstatus	Svallad (antal)	Patinerad (antal)
1	Flinta	Kärnfragment	A	S5		1	13,7		Ej tillvaratagen	0	0
2	Flinta	Avslag		S5		1	4,4		Ej tillvaratagen	0	0
3	Flinta	Övrigt slagen		S5	0,05 dj	2	59,5		Ej tillvaratagen	2	2
4	Flinta	Avslag		S1, A1		13	41,8	Varav 2 typiska för tillverkning av fyrsidiga yxor alt cylindriska kärnor. 1 spånliknande avslag m cortex.	Tillvaratagen	0	0
5	Flinta	Avslag		S1, vid A1	0,1 dj	19	82		Ej tillvaratagen	0	0
6	Flinta	Avslagsskrapa		S1, vid A1	0,1 dj	3	19,6	Alla 3 redskap snarlika. Svagt konvex ret som stöter samman med sidokant i markerat hörn. Sidokanten har fin retusch/bruksretusch. Kan vara avslagskniv.	Tillvaratagen	0	0
7	Flinta	Avslagsskrapa		S1	0,1 dj	1	4,1	Svagt konvex ret.	Tillvaratagen	0	0
8	Flinta	Spån		S1	0,1 dj	1	1	1 ås.	Ej tillvaratagen	0	0
9	Flinta	Avslag		S1	0,1 dj	18	67		Ej tillvaratagen	0	0
10	Flinta	Avslagsskrapa		S1, S del	0,1 dj	1	7,3	Svagt konvex ret. Sidokant med fin retusch.	Tillvaratagen	0	0
11	Flinta	Avslag		S1, S del	0,1 dj	5	93,7		Ej tillvaratagen	1	1
12	Flinta	Avslag		S2	0,1 dj	3	1,7		Ej tillvaratagen	0	0
13	Flinta	Avslag		S3		14	67	1 bränd.	Ej tillvaratagen	1	1
14	Granit	Knacksten		S3		1	233,3	Svaga knackspar på en yta.	Ej tillvaratagen	0	0
15	Flinta	Övrigt slagen		S3		1	128,2		Ej tillvaratagen	0	0
16	Flinta	Plattformskärna	C	S4	0,1 dj	1	14,5	Med 2 passbitar i F17.	Tillvaratagen	0	0
17	Flinta	Avslag		S4	0,1 dj	6	22,8	2+2+2 passbitar.	Tillvaratagen	0	0
18	Flinta	Splitter		S4	0,1 dj	3	0,3		Ej tillvaratagen	0	0
19	Flinta	Övrigt slagen		S4	0,1 dj	2	3,9	2 brända.	Ej tillvaratagen	0	0
20	Flinta	Avslag		S4, V del		3	7		Ej tillvaratagen	0	0
21	Flinta	Plattformskärna	F	S4, SV del		1	276,7	Trol förarbete till cylinderkärna. 1 tydlig rygg frampreparerad, sedan övergiven. Matt strandflinta m mkt cortex. Med minst 3 passbitar i F22.	Tillvaratagen	0	0
22	Flinta	Avslag		S4, SV del		14	184	Flera passbitar av matt flinta m mkt cortex. 1 bränd.	Tillvaratagen	0	0
Summa:						114	1333,5				

Dagens temperatur

← Kallare Varmare →

**Kville L1959:501 och L1969:7021, Tanums kommun,
Västra Götalands län
Arkeologisk undersökning av gravfält från metalltid samt
arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervak-
ning av boplatssområde från stenålder och järnålder**

I maj-juni 2022 undersökte Kulturlandskapet ett mindre gravfält samt del av en boplats, strax söder om Fjällbacka. Inga fynd gjordes inom gravfältet som kan hjälpa till med dateringen, men det är troligen anlagt och använt under bronsålder och/eller äldre järnålder.

Inom boplatssan gjordes fynd av flinta som kan dateras till mellanneolitikum, medan en eldstad har daterats till äldre järnålder. Kanske är både gravfältet och eldstaden spår efter samma grupp människor?

www.kulturland.se